

האוניברסיטה העברית בירושלים
ירושלים, חשוון תשס"ח, אוקטובר 2007

פתח דבר

"המרכז לחקר הפילנתרופיה בישראל" שליד בית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית ע"ש פאול ברואלד באוניברסיטה העברית בירושלים, הוא המרכז הראשון בישראל העוסק בחקר הפילנתרופיה. המרכז הוקם ביוזמה משותפת של ג'וינט ישראל והאוניברסיטה העברית בירושלים במטרה לענות על הצורך בפיתוח תשתית של מחקר והוראה בתחום.

מטרות המרכז לפתח מחקר בסיסי ויישומי שיסייע להבין את התהליך הפילנתרופי במדינה המודרנית ואת מקומה של הפילנתרופיה בעיצוב תהליכים חברתיים, חינוכיים, תרבותיים ואחרים. במסגרת המרכז נערכים מחקרים על ההיסטוריה של הפילנתרופיה בישראל ובעם היהודי, תרומתה של הפילנתרופיה למדינת הרווחה והשפעתה, התפקיד שממלאות הקרנות הציבוריות והפרטיות בעיצוב מדיניות חברתית, מגמות השינוי בקרב תורמים ודפוסי התרומה שלהם, השפעת המיסוי על התרומה ונושאים אחרים. המרכז עוסק גם ביצירת מאגר נתונים על דמויות מרכזיות בעולם הפילנתרופי וכן על קרנות ועל היקף התרומות. מאגר זה ישמש מקור ידע לחוקרים, לסטודנטים, לקובעי מדיניות, לאנשי המעשה ולציבור הרחב המתעניין בתחום.

את המסמך חיברה גב' אבישג רודיך, חוקרת במרכז, והוא מוקדש לסקירה עדכנית של הספרות התיאורטית והאמפירית בתחום הפילנתרופיה בפרספקטיבה בינלאומית. אנו סבורים כי נוכח מיעוט הפרסומים בתחום בארץ יש להציג בפני הקורא את ההיבטים העיוניים והאמפיריים הקשורים בחקר התופעה ובהבנתה. המעיין במסמך ימצא בו עניין בכל הקשור לבסיס התיאורטי לחקר התחום, למעשים הכלולים בפרקטיקה הפילנתרופית, לגורמים המשפיעים על התרומה הפילנתרופית, לדפוסי התרומה במדינות שונות באירופה, באנגליה, בארצות הברית ובישראל, לדפוסי הנתינה של העיליות (אליטות) החברתיות והכלכליות וכן לפילנתרופיה החדשה.

הפרסום הזה הוא ראשון בסדרת פרסומים שיראו אור בקרוב ושירחיבו את דעתנו בתחום. נשמח לקבל את הערותיכם ואת הערותיכם במטרה לקיים דו-שיח פורה ומפרה שביכולתו לקדם את הבנת התהליך הפילנתרופי בישראל ובעם היהודי.

בברכה,

פרופ' הלל שמיד

מנהל המרכז וראש הקתדרה ללימודי ארגוני מתנדבים ומוסדות
ללא כוונת רווח ע"ש סנטרייד-ל.ז'אק מנארד

תקציר מנהלים

מטרת מסמך זה היא לתת סקירה עדכנית של הספרות התיאורטית והאמפירית בתחום הפילנתרופיה בישראל ובעולם המערבי, וכן להציג את הנושאים העיקריים העומדים בחזית המחקר בתחום. הספרות התיאורטית בישראל היא מועטה וחסרה התייחסות להיבטים שונים הקשורים בתחום. על כן המסמך מתבסס ברובו על מחקרים שנערכו בארצות הברית ובאירופה.

הפרקטיקה הפילנתרופית כוללת מעשים רבים, בהם תרומה, התנדבות ופעולה של ארגונים ללא מטרת רווח. עם זאת, במושג הפילנתרופיה נעשה שימוש ייחודי המתייחס לתרומה פורמלית בהיקף משמעותי של כסף, נכסים והתנדבות מצד אוכלוסייה בעלת הון ניכר. המעשה הפילנתרופי מתייחס לפעילות של יחידים המבקשים לתת מענה לבעיות חברתיות שונות ולצרכים שהמדינה אינה נותנת להם מענה, תוך הקצאת משאבים ניכרים, בין היתר באמצעות הקמת קרנות או תרומה לקרנות.

שלוש תיאוריות מרכזיות מתארות ומסבירות את הפעילות הפילנתרופית. התיאוריה הראשונה – אלטרואיזם – מתמקדת ברעיון של נתינה ללא תמורה מתוך "אהבת האדם". התיאוריה מציגה את המעשה הפילנתרופי כמעשה הנובע מאישיות האדם ומתכונותיו, הגורמות לו לפעול למען הזולת. שתי תיאוריות נוספות – התיאוריה של יחסי חליפין ותיאוריית ההזדהות – גורסות כי קיום יחסי חליפין בין בני אדם והיחסים הנרקמים ביניהם יכולים להסביר את הפעילות הפילנתרופית. תיאוריית יחסי החליפין מניחה כי נוסף על התועלת לנתרם, במעשה התרומה קיימת תועלת לתורם. באופן זה היא מסבירה מדוע אדם מוותר לכאורה על נוחותו ועל תועלתו למען הזולת. תיאוריית ההזדהות מסבירה את הפעילות הפילנתרופית בקיומה של מערכת יחסים המבוססת על רגש הזדהות של התורם עם הנתרם, ובקיומם של ערכים אלטרואיסטיים ושל אינטרסים משותפים בעת ובעונה אחת.

את המניעים לפעילות פילנתרופית אפשר להציב, באמצעות תיאוריות אלה, על ציר בין מניעים אלטרואיסטיים ובין מניעים המבוססים על אינטרס אישי ועל יחסי חליפין. אין תיאוריה אחת בלבד המיטיבה להסביר את המעשה הפילנתרופי ואת מניעיהם ופעילותם של תורמים שונים. המחקרים המוצגים בסקירה שלהלן מלמדים על הגורמים העיקריים המשפיעים על מעשה התרומה, ביניהם דת, השכלה והכנסה. השפעתן של הטבות מס על נושא "גמישות הפילנתרופיה" נידונה בהרחבה.

מרבית המחקרים מלמדים על שונות רבה בדפוסי הפעילות הפילנתרופית ובהיקפיה. בראש עולם הפילנתרופיה ניצבת ארצות הברית, ומדינת ישראל אף היא תופסת מקום נכבד. דפוסי הפילנתרופיה של בעלי הון שונים באופן ניכר מאלה של הציבור הרחב –

במניעים, בהיקף, בפרקטיקות שהם מביאים עמם לתחום וברגישות גדולה יחסית למיסוי. הספרות התיאורטית והאמפירית העוסקת בתחום מסבירה את המאפיינים ואת הייחודיות של תורמים ומציעה חלוקה לשבעה טיפוסי תורמים: הקהילתי, המאמין, המשקיע, החברתי, האלטרואיסט, המפצה והיורש.

בשנים האחרונות נוצרה "פילנתרופיה חדשה" המחליפה את "הפילנתרופיה הישנה". זו מלמדת על שינויים רבים שהתרחשו בזירה הפילנתרופית עם כניסתם של שחקנים חדשים ובעלי ממון לתחום, וכן עם הקמת גופים ועיצוב דרכי פעולה חדשות המבטאות את העדפותיהם ואת מערכת הערכים האישיים שלהם.

המסמך מבליט את החוסר במחקרים בישראל ומעלה את הצורך בפיתוח פעילות מחקרית שתתחקה אחר ההיקף, הדפוסים וההשפעה של הפילנתרופיה על תחומי חיים שונים בישראל.

תוכן העניינים

מבוא.....	9
1. המעשים הכלולים בפרקטיקה הפילנתרופית.....	11
א. התנדבות ותרומה כספית.....	11
ב. פילנתרופיה מוסדית.....	12
ג. צדקה.....	13
ד. פילנתרופיה כתופעה של המעמד הגבוה.....	16
2. הבסיס התיאורטי לחקר הפילנתרופיה.....	18
א. אלטרואיזם.....	18
ב. תיאוריית החליפין החברתי.....	20
ג. מודל ההזדהות.....	22
3. הספרות המחקרית בתחום בישראל.....	25
א. דפוסי תרומה והתנדבות של הציבור הרחב.....	25
ב. קרנות פילנתרופיות וארגוני מימון בישראל.....	26
ג. הטבות במס על תרומה – השפעתן על גיוס משאבים בידי ארגונים ללא כוונת רווח.....	27
ד. פילנתרופיה עסקית: אחריות חברתית של עסקים וקשרי המגזר העסקי עם המגזר השלישי.....	28
4. הגורמים המשפיעים על תרומה פילנתרופית.....	30
א. דת.....	30
ב. השכלה.....	31
ג. הכנסה.....	31
ד. ביקוש לתרומות לצדקה.....	34
ה. גודל היישוב.....	34
ו. גיל.....	35
ז. נישואים.....	35
5. דפוסי התרומה בארצות מערביות שונות ובישראל.....	36

- א. דפוסי הנתינה הפילנתרופית בארצות הברית 38
- ב. דפוסי הנתינה הפילנתרופית בבריטניה 38
- ג. דפוסי הנתינה הפילנתרופית באוסטרליה 39
- ד. דפוסי הנתינה הפילנתרופית בהולנד 39
- ה. דפוסי הנתינה הפילנתרופית בישראל 39
6. תרומה של המעמד הגבוה – דפוסים, מאפיינים ומניעים 41
7. האם קיימת פילנתרופיה חדשה? 46
- סיכום 49
- מקורות 51

מבוא

פילנתרופיה היא תופעה המלווה את האנושות במסורות ובתרבויות רבות. מקור המילה הוא ביוונית עתיקה, ופירושה המילולי אהבת האדם, נטייה או מאמץ לקדם את רווחתם של בני אדם, נדיבות וגם אהבת האל את בני האדם (Oxford Dictionary, 1992). באופן מעשי יותר הכוונה לסיוע, בעיקר חומרי, ממקורות פרטיים לנצרכים יחידים, לארגונים ולמוסדות ציבוריים (לוי וברגמן, 1977). שילוב שני הרבדים יוצר את ההגדרה הזאת: דאגה לזולת, שממנה נגזרת נתינה או הקדשה וולונטרית של טובין חומריים לטובת הזולת (שי, לזר, דוכין וגדרון, 1999).

השינויים שחלו בתחום הפילנתרופיה משתקפים בסיפורו של פרומתאוס מהמיתולוגיה היוונית. פרומתאוס, מתוך אהבת המין האנושי, גנב את האש מהאלים והביאה לבני האדם. בכך, תוך הקרבה עצמית, הוא סייע להם לעבור מתלות מוחלטת באלים ובכוחות הטבע לציביליזציה, חברה של אזרחים בעלי תרבות, ונענש על מעשיו (Hubert, 1961). בתקופות מאוחרות יותר הפך מעשה פרומתאוס, אצל משוררים כמו שלי (Bremner, 1996b, p. 82), למקור השראה לחיים של נתינה ולשלמות מוסרית.

המסר שמאמצת הפילנתרופיה המודרנית מפרומתאוס הוא כי פילנתרופיה אינה רק נדיבות ואהבת האדם, אלא גישה שביסודה עומד הניסיון ליצור שינוי ולשפר את איכות חייהם ואת רווחתם של אנשים. ההבדל בין פילנתרופיה לצדקה, עיקרו לפי סיפור פרומתאוס בכך שפילנתרופיה מספקת פתרון ארוך טווח לבעיות אנושיות, ואילו הצדקה מספקת הקלה זמנית בלבד (Rimel, 2001).

בשיח הציבורי בישראל נידון מושג הפילנתרופיה בהקשרים מרובים ושונים: חלוקת מזון לנוזקים, פעילות של קרנות, תרומות למוזיאונים ולאוניברסיטאות, פעולתם של בעלי ממון למען הציבור בתקופות משבר (בגלוי ובהסתר), תרומתם של יהודים בתפוצות למיזמים שונים בישראל, פעילות של עסקים המערבת מסרים שיווקיים ותרומה חברתית, מיזמים פרטיים שונים המנסים לתת מענה לחולשות המדינה ועוד.

בהתבסס על הספרות התיאורטית והמחקרית שנוצרה בעשור האחרון, מסמך זה שואף לספק מסגרת תיאורטית להבנת תחום הפילנתרופיה ולענות על השאלות האלה:

1. מהם המעשים הכלולים בפרקטיקה הפילנתרופית – האם תרומה מוחשית, התנדבות, שתיהן?
2. מהו הבסיס התיאורטי לחקר הפילנתרופיה?
3. אילו מחקרים בנושא נערכו בישראל?
4. אילו גורמים משפיעים על תרומה פילנתרופית?

5. מהם דפוסי התרומה בארצות מערביות שונות ובישראל?
6. מהם דפוסי הנתינה של המעמד הגבוה?
7. האם קיימת פילנתרופיה חדשה?

1. המעשים הכלולים בפרקטיקה הפילנתרופית

פילנתרופיה היא מושג רווח. בשיח הציבורי יש התייחסות רבה לפעילות של פילנתרופים שונים. הידועים שבהם הם ג'ון ד' רוקפלר, קרנגי טד טרנר, ביל גייטס, וורן באפט ואחרים. לא-אחת גם מתנהל דיון על פעילות של ארגונים פילנתרופיים והשפעתם על החברה, על דרכים שונות לעיזוד עשייה פילנתרופית ועל הקמתם של גופים המעודדים נתינה פילנתרופית של יחידים ועסקים. למרות כל זאת, נשמעת הטענה כי עד כה לא התקבלה המשגה תיאורטית לפילנתרופיה, וכי אין הגדרה ברורה הקובעת מהם המעשים הכלולים במסגרתה. חסר זה מביא לשימוש בסדרת מונחים חלופיים, כגון: פילנתרופיה, צדקה (Charity), נדיבות (Benevolence), נתינה (Giving), תרומה ועוד (Adam, 2003, p. 4).

א. התנדבות ותרומה כספית

את אותם דברים אומר, בנימה אחרת לחלוטין, רוברט פייטון (Payton, 1988). פייטון מחזק את העובדה שיש פנים שונות לפילנתרופיה, ומייחס לתחום פעילות זה שלוש פעילויות וולונטריות הקשורות זו לזו: שירות התנדבותי (Voluntary Service), התאגדות התנדבותית (Voluntary Association) ונתינה התנדבותית למטרות חברתיות (Voluntary Giving).

המונח **שירות התנדבותי** מתייחס לעבודה המתבצעת ללא תשלום כספי או ללא מחויבות חוקית התומכת ביחידים או בארגונים מחוץ למשק הבית של המתנדב. היא נבדלת לפיכך מעבודה בשכר, מעבודות משק בית, מתחביבים ומשירות חובה המחויב בחוק או מזה המהווה חלק מהגדרות משרה נתונה (Anheier & List, 2005).

למונח **התאגדות התנדבותית** קיימות התייחסויות שונות. ההגדרה הרחבה כוללת את מגוון הארגונים הנבדלים מארגונים עסקיים ומארגונים ממשלתיים, קרי: ארגוני המגזר שלישי. ההבדל בין התאגדות התנדבותית ובין ארגונים לא-ממשלתיים, ארגונים ללא כוונת רווח וארגוני המגזר השלישי הוא בהגדרת מושג החברות בארגון. התאגדויות התנדבותיות הן התאגדויות פרטיות מבוססות-חברות (Membership-Based), שבהן החברות אינה בגדר חובה (בנבדל מגילדות, לשכות מקצועיות, דוגמת לשכת עורכי הדין). בהתאגדויות אלה יש גבולות המבחינים בבירור בין חברים ובין מי שאינם חברים, ולכן הנהלה ציבורית בעלת מטרות ופעילות לא-מסחריות (שם).

בנתינה התנדבותית הכוונה לאקט וולונטרי שבו יחידים וקרנות תורמים כספים, זמן, שירותים או שווה ערך כספי לטובת יחידים אחרים, ארגוני חברה אזרחית (קרי: מגוון הארגונים הפעילים בתחום שבין המדינה, השוק והמשפחה) או גופים ציבוריים. במובן

הכלכלי, תרומה היא העברה של טובין בלי לקבל תמורה חומרית או כספית בעבורם (Anheier & List, 2005; Keely, 2006).

בדומה לפייטון, חוקרים נוספים מכלילים בהתנהגות פילנתרופית **תרומה של כסף והתנדבות למטרות חברתיות**, גיוס וחלוקה של משאבים ופעילויות צדקה (Charitable Activities) (Anheier & List, 2005; Bryant, Joen-Slaughter, Kang & Tax, 2003; Lenkowsky, 1999). המושג מקושר אפוא לשימוש בעושר אישי ובמיומנויות למען מטרות ציבוריות ויחודיות, ומיושם גם לגבי קרנות פילנתרופיות ומוסדות דומים. מעשים פילנתרופיים מכוונים לשפר את רווחת האנושות, להקל על סבל או לשפר את איכות החיים באמצעות מעשים אישיים של נדיבות, חמלה ותמיכה כספית.

ב. פילנתרופיה מוסדית

פרקטיקה נוספת הכלולה במעשה הפילנתרופי היא הקמה של קרנות ופעילותן – תרומה של משאבים, גיוס והקצאה של תרומות. בכך מתחדדת ההבחנה בין פילנתרופיה פרטית, המתייחסת לתרומה של יחידים, ובין פילנתרופיה מוסדית, קרי: פעילות של קרנות וארגונים העוסקים בגיוס ובהקצאה של תרומות (גדרון, אלון, שלנגר ושוורץ, 2006; Gronbjerg & Smith, 1999; Anheier & Toepler, 1999). המושג "קרן" מתייחס לגוף לא-ממשלתי ללא כוונת רווח בעל נכסים פיננסיים, הנמצא בבעלות פרטית ובניהולם של נאמנים ודירקטורים ונועד להשיג מטרות ציבוריות (Smith, 1999).

נהוג לחלק את גופי הפילנתרופיה המוסדית לתת-קבוצות בהתאם לסוג הארגון: קרנות משפחתיות פרטיות וקרנות תאגידיות או תכניות של פילנתרופיה עסקית (Corporate Philanthropy), קרנות קהילתיות וקרנות ציבוריות.

קרנות משפחתיות פרטיות, הנקראות גם "קרנות עצמאיות" (Independent Funds), מוקמות על-ידי פרט או משפחה התורמים נכס או משאבים כדי לקדם, גם לאחר מותם, מטרות ציבוריות שבחרו. לרוב מדובר בקרן צמיתה המעניקה מענקים מפירותיה לפרטים או מוסדות.

קרנות תאגידיות מוקמות ונתמכות על-ידי חברה עסקית, ובדומה לקרנות עצמאיות הן כפופות לאותן דרישות והטבות מס, ואף הן מעניקות מענקים המיועדים למטרות ציבוריות.

קרנות קהילתיות הן קרנות הקשורות לאזורים מסוימים או לקהילות נושא, ומטרתן לאפשר לתושבי אזור או קבוצה להשקיע כספים בארגון אחד המחלק מענקים לפי מדיניות מסוימת.

קרנות ציבוריות מוקמות על-ידי המגזר הציבורי כדי לעסוק בנושא או בנושאים ייעודיים שאינם חלק מהפעילות השוטפת של מגזר זה. שתי התת-קבוצות הראשונות מכונות "קרנות פרטיות", ואילו השתיים האחרות מכונות "קרנות ציבוריות" (Anheier & Toepler, 1999).

נוסף על החלוקה לפי הגורם המקים נהוג בספרות לסווג קרנות לפי אופי פעילותן: קרנות העוסקות בהענקת מענקים בלבד (Grant-Making) וקרנות תפעוליות (Operating) – קרנות המפעילות מיזמים שונים נוסף על חלוקת מענקים. קרנות פילנתרופיות הן למעשה סוג של תרומה, אך הן נבדלות מתרומות רגילות בשני דברים. בניגוד לתרומה רגילה, שבמהותה היא חד-פעמית ומסתיימת עם הענקתה, הקמת קרן היא הצהרת כוונות בנוגע ליעדי התרומה לטווח ארוך. כמו כן, הקמת קרן למעשה מפקיעה את התרומה מחזקתו של הפרט ומכניסה אותה למסגרת מוסדית (גדרון ואחרים, 2006).

ג. צדקה

מושג נוסף הכולל אף הוא פרקטיקות של תרומה והתנדבות, הוא מושג הצדקה (Charity). אף כי זהו מושג שונה מפילנתרופיה, לעתים משתמשים בו כחלופה וכדאי לתת את הדעת על ההבדלים בין שני המושגים. מבחינה היסטורית נקשרה הצדקה לנתינה לעני, בעיקר בכל הקשור לצרכים מיידיים ופיזיולוגיים, כגון: דיוור, מזון וביגוד, ולהפגה מיידית של הסבל, והיותה פעולה ישירה בין התורם למקבל (Anheier & List, 2005; Bremner, 1996a; Loseke, 1997). המניע העיקרי למעשי צדקה הוא חמלה, רצון להקל על סבלו של הנזקק והזדהות עם האחר הנמצא במצוקה (Payton, 1988).

למושג צדקה שורשים דתיים והוא מופיע כאחד העיקרים ברוב הדתות (Anheier & List, 2005; Ilchman, Queen & Katz, 1998). בשלוש הדתות המונותאיסטיות הגדולות – היהדות, הנצרות והאסלאם – ניתנת חשיבות רבה לאחריות המאמין כלפי העני, ותרומה לצדקה מהווה ציווי דתי (Regnerus, Smith & Sikkink, 1998; Anheier & List, 2005). בנצרות הצדקה היא אחד משלושת עיקרי הפרקטיקה הנוצרית (לצד אמונה ותקווה). באסלאם הצדקה היא השלישית מבין חמש אבני היסוד: האמונה, התפילה, הצדקה, הצום והעלייה לרגל. ביהדות המקור למצוות הצדקה בתורה מצוי בספר דברים: "כִּי-יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן מֵאֶחָד אֶחָיֶךָ... כִּי-יָתֵם תִּפְתָּח אֶת-יְדֶיךָ, לוֹ; וְהֶעֱבַט, תִּעֲבִיטֵנּוּ, דֵּי מַחְסָרוֹ, אֲשֶׁר יִחְסַר לוֹ" (טו, ז-ח).

מבחינה היסטורית נהוג לראות בפילנתרופיה מושג יורש למונח "צדקה" (Bremner, 1996a). הפילנתרופיה התפתחה מתוך הפרקטיקה של צדקה שהייתה נהוגה בעבר, עם היווצרותו של הון ניכר בארצות הברית בשלהי המאה ה-19, ועם התחלת הפעילות

הפילנתרופית של רוקפלר וקרנגי במסגרת הקמת קרנותיהם הגדולות. מהלך הקמת הקרנות חידד את ההבדלים בין שני המושגים מבחינת המטרות העומדות בבסיסן. בעוד שהצדקה שאפה להפגה מיידית של סבל והתמקדה בעני ובנוקק, הפילנתרופיה הממוסדת שואפת למנוע ולתקן בעיות חברתיות וסביבתיות ולשפר את איכות החיים של החברה בכללותה. היא מחזיקה במטרות לטווח ארוך ושואפת לתת מענה יסודי ושורשי לבעיות ציבוריות (Anheier & List, 2005).

כמו כן, נטען כי צדקה היא פעולה ישירה בין תורם לנוקק, ואילו פילנתרופיה אינה פעולה הקושרת את התורם ואת הנתרם ביחסי עזרה ישירים, אלא פעולה הדורשת את קיומם של גורמי תיווך, קרנות ועמותות (Smith, 2003). עם זאת, קרנות וארגוני צדקה היו קיימים עוד בטרם התפתח מושג הפילנתרופיה, עם הקמת הקרנות הגדולות בארצות הברית במאה ה-19. כבר בימי הביניים התקיימו באירופה קרנות, שהיו בעיקר קשורות למוסדות דתיים ולפעילותם בתחום החינוך, הבריאות והדאגה לנוקקים (Anheier & Toepler, 1999; Bremner, 1996a; Roberts, 1996). הכנסייה, שליטים ואנשים פרטיים עשירים הקימו בתי חולים, חילקו מזון וייסדו מתכונות שונות של סיוע לעניים (Davis, 1996; Roberts, 1996). נראה ששימת דגש על הפילנתרופיה המודרנית כתופעה חדשה ונבדלת מצדקה מקורה בין היתר ברצון להבליט את הפילנתרופיה הממוסדת שהתפתחה בארצות הברית בסוף המאה ה-19. הגופים הממוסדים התאפיינו בהתייחסות מקצועית ומתוכננת לבעיות שעמן הם ביקשו להתמודד תוך שאיפה לפתור בעיות מהשורש וליצור שינוי משמעותי בתחומים שעמם התמודדו. על-פי גישה זו, הפילנתרופיה דורשת גיוס כוחות ארגוניים ומאמצים ניהוליים, היכרות עם צורכי החברה וקביעת סדרי עדיפויות לטיפול, ואין להתייחס אליה בדרך חובבנית ואינטואיטיבית.

ביקורת נוספת על ההבחנה בין שני המושגים עולה מהטענה כי במושג הצדקה עצמו חלו שינויים במשך הזמן, המטשטשים את הגבול בינו ובין פילנתרופיה. גם בעת העתיקה, מימי אריסטו ועד ימי הביניים המאוחרים, נעשה שימוש במושגים פילנתרופיה וצדקה. בחינת המושגים מראה כי חלו התפתחות ושינויים בהם ובערכים העומדים בבסיסם. בעוד שבעת העתיקה עמדו בבסיס המושג צדקה רעיונות פאנאיים של נדיבות, בימי הביניים קיבל המושג משמעות דתית של "אהבה נוצרית" (Davis, 1996). במהלך המאה ה-17 הייתה הפילנתרופיה קשורה לנטייה לנדיבות ולגישה הומניסטית, ובמהלך המאות ה-18 וה-19 היא נקשרה עם השתתפות אקטיבית ברפורמות הומניטריות לשיפור רווחת האסיר, עזרה לפגועי הנפש, מלחמה בעבדות ומאבק לזכויות נשים ועובדים. לקראת סוף המאה ה-19 נקשר המושג הפילנתרופיה עם תרומות כסף למגוון מטרות שנועדו להיטיב עם כל מעמדות החברה (Bremner, 1996a). גם בדיקת השימוש במושג הצדקה במאה ה-20 מצביעה על השינויים שחלו בו. במהלך המאה באו לידי ביטוי גישות אחרות שונות ביחס לצדקה וללקוחותיה:

צדקה כהיבט דתי, כחלק מגישה של דמוקרטיה קהילתית, גישות של אינדיבידואליזם קפיטליסטי וצדקה כביטויים שונים לחמלה (Loseke, 1997).

קשה אפוא לתחום את מושג הצדקה בפרק זמן ולטעון כי אין הוא רלבנטי לימינו. עולה הטענה כי המושגים צדקה ופילנתרופיה אינם נבדלים מבחינה מעשית: הפילנתרופיה מהווה התפתחות לרעיון הצדקה, והגישות השונות של צדקה הן חלק מהפילנתרופיה המודרנית. הגישות השונות של צדקה ופילנתרופיה מבטאות את האופן שבו הושפע המושג משינויים חברתיים וערכיים במשך השנים. ריבוי המובנים וההקשרים של הפילנתרופיה המודרנית והזליגה המושגית בינה ובין מושג הצדקה, הם שנותנים לה כוח פוליטי ורטורי לאורך השנים (Loseke, 1997).

טענה דומה היא שהשימוש במושגים אלה הוא תרבותי, ואינו מצביע על הבדלים מהותיים בין הפרקטיקות שאליהן הם מתייחסים (Wright, 2002). בעוד שבבריטניה המונח המועדף לפרקטיקות של תרומה והתנדבות הוא צדקה, בארצות הברית המונח המועדף הוא פילנתרופיה, כאשר בכל מדינה מיוחסות משמעויות שליליות ושמרניות כלפי המושג האחר. שני המושגים מתייחסים לאותה תופעה, ועם זאת מייצגים עמדות שונות ביחס למשקלם של רגשות אלטרואיסטיים באקט התרומה. מושג הצדקה מייחס משקל ניכר לערכים אלטרואיסטיים, בעוד שמושג הפילנתרופיה נותן מקום גם למניעים תועלתניים. בארצות הברית, שבה המושג הרווח הוא פילנתרופיה, האפיון ההולם לאתוס הנתניה הוא נדיבות. נדיבות מרמזת על רוחב לב, אך לא מחייבת אלטרואיזם וצמצום האינטרס האישי. להפך, אתוס הנתניה נקשר שם קשר הדוק לאינטרס אישי. הדבר בא לידי ביטוי בין היתר בהשפעתן של הטבות מס על תרומות ובהיקף תרומות גדול יחסית לארגונים שבהם יש לתורמים תועלת או הנאה. בבריטניה, לעומת זאת, אתוס הנתניה קשור יותר לאלטרואיזם, ויש ציפייה לכך שתרומות ינבעו ממניעים לא אינטרסנטיים. גם הטבות המס על תרומות משקפות את התפיסה הזאת. הנהנה הישיר מהסובסידיה בבריטניה אינו התורם – שמקבל החזרי מס המקזזים בעבורו את עלות התרומה, אלא הארגון הנתרם – הזוכה לכך שרשויות המס יגדילו את תרומתו. בניגוד לכך, בארצות הברית הטבות המס ניתנות ישירות לתורם. כמו כן, נמצא כי פעולות צדקה בבריטניה נעשות ברובן למטרות אוניברסליות, ואילו בארצות הברית יעדי התרומה המועדפים הם מקומיים וקשורים לחיי התורמים (Wright, 2002).

נראה שההבדל העיקרי בין שני המושגים הוא בקהל היעד שלהם ובערכים העומדים בבסיסם. מבחינת קהל היעד, מושג הפילנתרופיה הוא מונח רחב יותר, הכולל – מלבד התייחסות ישירה לעני ולנוק – קשת רחבה של מטרות ציבוריות, כגון: בריאות, חינוך, תרבות, דת, רווחה, נושאים סביבתיים, נושאים חברתיים, מחקר וכו' – מעשים המכוונים שיפור איכות החיים של הקהילה ולהבטחת עתיד טוב יותר לחברה. צדקה

מכוונת תמיד כלפי אחרים, בעוד שהנהנים מפילנתרופיה יכולים להיות גם התורם וגם אחרים באותה קבוצת התייחסות. בעוד שהדגש המרכזי בבסיס המושג צדקה הוא ערך החמלה ורגשות של אהבה, בפילנתרופיה ניתן גם מקום מרכזי לרעיון הקהילה, תוך שימת דגש על הדדיות, שיתוף וערכים משותפים (Ostrower, 1995; Payton, 1988).

כפי שצוין קודם, לרעיון הצדקה, שממנו התפתחה הפילנתרופיה, יש מקורות דתיים, והוא הופיע ברוב הדתות הממוסדות. משקל מיוחד ניתן לו בדתות המונותאיסטיות. רעיונות דתיים ממשיכים למלא תפקיד במושג הפילנתרופיה גם כיום (Payton 1988; Schervish, 2005), אך הדגש הניתן במושג הפילנתרופיה הוא לאהבת האדם, ולא לאהבת האל כמניע לנתינה, ובבסיסו זהו מושג חילוני (Bremner, 1996a).

ד. פילנתרופיה כתופעה של המעמד הגבוה

יש חוקרים (Adam, 2003; Ostrower, 1995) הרואים בפילנתרופיה תופעה של המעמד הגבוה. לדבריהם, הפעולה הפילנתרופית מתאפיינת בתרומה בעלת היקף ניכר, בהתנדבות ובחברות בוועדות היגוי של ארגונים נתרמים. פילנתרופיה של המעמד הגבוה, מעבר לנדיבות ולעזרה, היא למעשה מוסד חברתי המהווה סמל סטטוס מעמדי וכלי של העילית להגדרת זהות תרבותית בלעדית ולתיחום גבולות חברתיים ומעמדיים. זהו כלי של עיליות חדשות וישנות להבטחת מעמדן החברתי או לקבלת הכרה מעיליות קיימות, תוך הדרה של קבוצות שוליים – מיעוטים אתניים, דתיים ונשים.

מדובר בתרומה מוסדית באופייה: הקמת קרנות וחברות מוגבלות בחלוקת דיבידנדים, יצירת ארגוני חברים (Membership Organization) למוזיאונים ולגלריות אמנות, וכן תרומה כספית לארגונים ולקרנות באמצעות מתנות וצוואות. המעשה הפילנתרופי אינו תחום רק במסגרת של תרומה כספית, אלא כולל גם פעילות של התנדבות. ההתנדבות היא בעיקר במסגרות של תמיכה בארגון באמצעות חברות בחבר נאמנים, גיוס משאבים וייעוץ תוך מעורבות בנושאים של תכנון מדיניות הארגון וקבלת החלטות בדרגים הגבוהים ביותר. הנושאים העיקרים הנתמכים על-ידי פילנתרופיה של המעמד הגבוה הם מטרות חברתיות, שנכללו באופן מסורתי בצדקה, ומטרות חינוך ותרבות.

בכך דן גם שרוויש (Schervish, 2005), הטוען כי לפילנתרופיה של המעמד הגבוה (המכונה גם "תורמים כבדים", פילנתרופיה של עילית כלכלית) מאפיינים ייחודיים: הרצון והיכולת לעצב את המציאות החברתית או התרבותית שבה הם חיים, תוך שיוך כמות ניכרת של משאבים למטרה מסוימת. בקרב מעמדות אלה הפילנתרופיה היא אמצעי להפגנת עושר אישי ניכר ומנהיגות חברתית, ובכך היא משמשת כרטיס כניסה למעגלי עילית (Wright, 2002).

אפשר לסכם ולומר כי הפילנתרופיה באה לידי ביטוי בשני מישורים – המישור הפרטי והמישור הציבורי. זוהי פעולה פרטית – בין שהיא מבוצעת בידי יחידים ובין שבידי ארגונים המוציאים לפועל רצונות של יחידים; פעולה וולונטרית באופייה, המבקשת לקדם נושאים חברתיים שונים במגוון תחומים: רווחה, חינוך, תרבות ובריאות, באמצעות מתן כסף (בהגדרה מצומצמת) למטרות ציבוריות, ובאמצעות קרנות וארגונים הפועלים בתווך שבין הפרטי לציבורי להקצאת המשאבים הללו. נוסף על כך, הפילנתרופיה היא מוסד של העילית החברתית והכלכלית הקשור לתרומה פורמלית ניכרת של כסף, נכסים והתנדבות, המכוון לתמיכה בארגונים על-ידי חברות בוועדות היגוי ובהנהלות הציבוריות של הארגונים הנתרמים.

2. הבסיס התיאורטי לחקר הפילנתרופיה

כדי להסביר מדוע בני אדם משתתפים בפעילות פילנתרופית אפשר לפנות לכמה גישות תיאורטיות ממגוון תחומים המספקות הסברים לתופעה של ההתנהגות הוולונטרית. ההסברים מצויים בשני מישורים.

במישור הראשון יתמקדו ההסברים באישיות האדם ובתכונותיו הגורמות לו לפעול למען הזולת. הסברים אלה מתייחסים בעיקר ליסוד האלטרואיסטי שבאדם לעומת היסוד האנוכי שבו. כמו כן קיימים הסברים המתבססים על גישה תועלתנית, המסבירה מקרים שבהם האדם מוותר לכאורה על נוחותו ועל תועלתו למען הזולת.

במישור השני יוצעו הסברים המתייחסים לאינטראקציות בין בני אדם וליחסים הנרקמים ביניהם בהקשר של הפילנתרופיה.

א. אלטרואיזם

בתרגום מילולי, אלטרואיזם פירושו **זולתנות**. זולתנות היא אינטרס לא-אנוכי הבא לידי ביטוי בעזרה לזולת או בהתנהגות המיטיבה עם האחר ללא תמורה (אבן-שושן, 1974).

טיטמוס (1979), באמצעות בחינת דפוסי תרומת דם במדינות שונות, מסיק כי אצל כל בני האדם קיים אינסטינקט אלטרואיסטי. אינסטינקט זה מכונה הצורך של האדם לתת. יחסים אלה מאפיינים תשורות ופעולות חברתיות שאינן נושאות שום דרישה מפורשת או מובלעת לתמורה על המעשה האלטרואיסטי. תשורות אלה הן חלק מאלטרואיזם יוצר – מצב שבו בני האדם יכולים להגשים חלק מעצמיותם, בכך שהם מסייעים לבני אדם זרים. האלטרואיזם מבוסס אפוא על אינסטינקט אנושי, אך הוא מהווה גם ערך חברתי מאחר שביחסה של חברה לתרומות דם החברה משקפת את הערך החברתי הנקרא אלטרואיזם, ועל החברה לאפשר לפרטים שבתוכה להביא צורך זה לידי מימוש. המונח שבו טיטמוס משתמש לתאר מערכות יחסים של נתינה אלטרואיסטית טהורה, הוא "יחסי תשורה". במונח זה הכוונה לנתינה אנונימית ללא כל רצון בגמול ובהכרה.

בניסויים שבהם ניתנה למשתתפים האפשרות לחלק סכום כספי שהוצע להם לצדקה, נמצא כי שיעור ניכר של משתתפים בחרו לתרום לצדקה באופן אנונימי כ-30% מהסכום שהוצע להם (Eckel & Grossman, 1996). מאחר שרצון בגמול ובהכרה אינו יכול למלא תפקיד בסוג זה של נתינה, נתינה אנונימית נוטה להתבסס יותר על מניעים אלטרואיסטיים (Bekker, 2004, p. 101).

התייחסות פסיכולוגית למושג אלטרואיזם שמה דגש על קיומם של שני משתנים: כוונה ומידת העלות והתועלת לשחקן האלטרואיסט (Krebs, 1987, as cited in Piliavin & Charng, 1990). אלטרואיזם טהור שולל מכול וכול ציפייה כלשהי לגמול ומעמיד בבסיס המעשה רק את הרצון להיטיב עם האחר (Michener & DeLamater, 1994).

עם זאת, קשה מאוד לבדוד נתינה הנובעת מאלטרואיזם טהור ממשתנים פסיכולוגיים ואחרים המהווים בסיס לתרומה פילנתרופית, כגון: אשמה, תחושת הכרת תודה, הנאה מאקט התרומה, השפעות פסיכולוגיות של שיפור הדימוי העצמי ואחרים. נוסף על כך יש הטוענים כי בבסיס כל מעשה שנדמה כי הוא מונע מתוך דאגה לאחר עומד מניע של רווח אישי כלשהו, וכי מניע עיקרי לפעולה של בני האדם הוא הגדלת סך התועלות שלהם וצמצום ההפסדים (Gelfand & Hartman, 1982, as cited in Michener & DeLamater, 1994).

העמדה העיקרית כיום היא כי אפשר לדבר על רגש אלטרואיסטי העומד בבסיס המעשה, אך קיימים מניעים אגואיסטיים שונים המשפיעים על הנתינה (Piliavin & Charng, 1990). על ההחלטה להשתתף בפעילות למען האחר משפיעות עלויות הפעולה ועלויות ההימנעות ממנה. נמצא כי ככל שעלויות מתן העזרה גדולות יותר (במובן של מאמץ פיזי, סכנה, עלויות כספיות ומשאבי זמן), כך תקטן הסבירות לקיום פעילות עזרה. בדומה לכך נמצא כי ככל שעלויות אי-מתן עזרה (לדוגמה, ביקורת חברתית) גדלות, כך תגדל הסבירות לפעילות עזרה (Kerber, 1984). לרגש אלטרואיסטי כגורם מניע להתנהגויות פרו-סוציאליות שונות, בהם פילנתרופיה, תהיה השפעה רק כאשר למעשה יהיו עלויות נמוכות מהתועלות השונות (פסיכולוגיות וחברתיות) (Neuberg, Cialdini, Brown, Luce & Sagarin, 1997).

הגדרה שימושית הנותנת מקום מסוים לגמול חומרי ולא-חומרי לשחקן האלטרואיסט בתוך מעשה אלטרואיסטי, רואה בהתנהגות אלטרואיסטית התנהגות חברתית שנועדה להשיג תוצאה חיובית עבור הזולת יותר מאשר עבור העצמי (Rushton, 1980, p. 10). במקום להתייחס לאלטרואיזם טהור, הספרות המחקרית מתמקדת בחקר השפעתם של אמפטיה ושל ערכים ואוריינטציה פרו-סוציאליים (Pro-Social Value Orientation) על מעשים אלטרואיסטיים (Piliavin & Charng, 1990).

אם כן, המודל האלטרואיסטי רואה ברצון לתרום לשיפור איכות חייהם של אחרים בחברה המניע היחיד (במקרה של אלטרואיזם טהור) או העיקרי למעשה הפילנתרופי. רצון זה יכול לנבוע ממקורות שונים. גישה אחת רואה כמקור למוטיבציה אלטרואיסטית את קיומו של רגש אמפטיה כלפי האחר ואת הרצון להיטיב עמו (שלו, Bekkers, 2003; Krebs, 1987, as cited in Piliavin & Charng, 1990). בקר (2004) בחן את תפקידה של האמפטיה בפעילות פילנתרופית בהולנד ומצא קשר חיובי

בינה ובין לתרומה. גישה אחרת שמה דגש על קיומן של נורמות אישיות, קרי תפיסות ערכיות שהן פרי תהליך הכרתי והחלטה אישית הנובעים ממחויבות מוסרית (Schwartz, 1977).

כמו כן, יש הרואים באחריות קהילתית של הפרט כלפי החברה גורם המניע התנהגות אלטרואיסטית (Piliavin, Callero & Evans, 1982). חוקרים אחרים מדגישים את קיומה של תפיסה דתית המעודדת את צמצום ה"אני" ואת הדאגה ל"אחר", דוגמת הציווי הנוצרי לאהבת השכן (Davis, 1996). יש סברה כי אמונה דתית מגבירה את הנטייה למעורבות פילנתרופית (Toppe & Kirsch, 2003). מחקר שבחן את הנדיבות של נוצרים קלוויניסטים לתרום למטרות חילוניות, מצא נכונות רבה לתרום למטרות חילוניות שביסודה עומדים ערכים אלטרואיסטיים של נדיבות (Bekkers, 2004). גישה אחרת רואה את הבסיס למעורבות פילנתרופית בתפיסה ערכית חילונית של צדק (Schneewind, 1996).

ב. תיאוריית החליפין החברתי

המודל הנפוץ ביותר להסבר התנהגות חברתית בסוציולוגיה הוא מודל "יחסי החליפין" (Social Exchange Theory). את המודל הזה פיתחו בעיקר שלושה סוציולוגים בולטים: הומנס (Homans, 1958), אמרסון (Emerson, 1962) ובלאו (Blau, 1964). הנחת היסוד של המודל היא כי האדם הוא ישות רציונלית הפועלת לקדם את צרכיה. האדם הרציונלי משתמש במשאביו לקדם את האינטרסים שלו. תיאוריה זו שמה דגש על התועלת ההדדית שבני אדם מפיקים מיחסי הגומלין שהם מקיימים ביניהם. כל אינטראקציה חברתית של פרטים וארגונים מורכבת מחליפין של משאבים שונים. לכל אחד מהצדדים המעורבים בתהליך החליפין יתרונות כלכליים ו/או חברתיים יחסיים, ורק באמצעות חליפין ביניהם אפשר להפיק מהם את המרב. ביחסי חליפין כל צד המשתתף ביחסי הגומלין מנסה להגיע למרב התגמולים בעלות הנמוכה ביותר. לפי דגם זה, פרטים ייכנסו מרצונם לקשר רק כאשר התגמולים הצפויים להם יהיו גדולים מאשר ההשקעה הכרוכה בו.

בראשיתו ראה מודל זה בפרט ישות המחפשת רווח רציונלי, שדרך פעולתו הנבחרת היא זו שבה המכפלה של ערך התוצאה, בהסתברות השגתה, תהיה הגבוהה ביותר (Homans, 1974, p. 43). התפתחות המודל נתנה משקל גם למניעים פסיכולוגיים נוספים, לנורמות ולערכים כמנגנונים מתווכים בין מבנים חברתיים מורכבים ובין הפרט לקבוצה, ואפשרה גם יחסי חליפין לא ישירים (Blau, 1964). פעילותם של ארגוני צדקה משמשת דוגמה לחליפין חברתיים לא-ישירים, מאחר שאין היא כרוכה במגע ישיר ויחסי חליפין בין התורמים ובין המקבלים. תרומות לצדקה על-ידי חברים מהמעמד הגבוה נעשו כדי לעמוד בציפיות הנורמטיביות הרווחות במעמדם ולזכות

בהוקרה חברתית מעמיתיהם, ולא כדי להשיג הכרת תודה מהנוקקים הנהנים מתרומותיהם (שם, עמ' 206). מניעים נוספים הם מניעים פנימיים כמו אהבה, הוקרה וסיפוק עצמי, המסבירים פעולות שאין להן תגמול חיצוני וחומרי (שם, עמ' 20).

תיאוריית החליפין מציעה אפוא מודל שלפיו ביסוד היחסים בין בני אדם ובין יחידים לקבוצות עומדים יחסי גומלין, ישירים או עקיפים, שבבסיסם קיימת תועלת הדדית.

גישות תועלתניות מסורתיות טענו כי בעצם התרומה התורם למעשה רוכש שירותים, לדוגמה: תרומה לאופרה מתוך רצון לשפר את איכות המופעים, או רכישת מכשור רפואי למקרה שבו אדם יזדקק לו (Andreoni, 2006). עם זאת, גישות אלו לא הצליחו להסביר את התועלת שמפיק תורם מתרומה שאינו נהנה מפירותיה ישירות, ולמעשה אין בכוחן להסביר את רוב התרומות הניתנות. כדי להסביר תרומה במניע תועלתני, נהוג יותר להתייחס לתועלות אחרות המופקות מתרומה פילנתרופית.

התועלת העצמית של התורם יכולה להיות מורכבת הן מתועלות עצמיות מובהקות, כגון רצון להימנע מביקורת או לזכות בהכרה וביוקרה (מניע המוניטין), והן מתועלת עצמית הכוללת שיפור ברווחתו של הנתרם (Becker, 1974).

פעולות פרו-סוציאליות ובהן תרומה מאפשרות לתורם לבנות לעצמו מוניטין טוב, לשפר מוניטין רע ולהשיג לגיטימציה חברתית רחבה. הציפייה לשיפור המוניטין מהווה תועלת עצמית מובהקת כחלק מיחסי חליפין (שם). במסגרת הניסיון לבנות את המוניטין נכלל גם הרצון לשפר את המעמד האישי – מניע היוקרה (The Prestige Motive). המידה שבה שיקולי יוקרה משפיעים על הנכונות לתרום נבחנה באמצעות לימוד התפלגות התרומות של עורכי דין למוסד אקדמי – הן במצב שבו מפורסם היקף התרומה והן במצב שבו אין הוא מפורסם (Harbaugh, 1998). המחקר מצא כי למניע היוקרה יש משקל משמעותי בנכונות לתרום.

היבט אחר של מניע המוניטין הוא הרצון בהשגת לגיטימציה חברתית רחבה. השפעת גורם זה על הגברת פעילות אלטרואיסטית אוששה בכמה ניסויי מעבדה (Camerer, 2003). ניסויים אלה בחנו כיצד מידת האנונימיות משפיעה על החלטת יחיד וולונטרית, בדומה למצב שבו אנשים נדרשים להחליט על תרומה למטרות צדקה. נמצא כי למידת האנונימיות השפעה ניכרת, וכי הסכום שניתן פחת ככל שהחלטותיו של המשתתף היו אנונימיות יותר. גם ניסויי שדה על תרומות למטרות צדקה מצאו שפחד מחוסר אישור חברתי מהווה מוטיבציה לנתינה בפועל (Long, 1976).

גורם אחר שנמצא מניע פעילות פילנתרופית הוא תפקידם של רשתות חברתיות, נורמות וערכים. במסגרת המודל, נורמות וערכים מהווים מנגנונים מתווכים בין הפרט לקבוצה, ומסבירים קשרי חליפין לא-ישירים. נמצא כי השתייכות לרשתות חברתיות היא גורם מרכזי שדרכו יחידים מתוודעים למטרות פרו-סוציאליות ולפעילויות

חברתיות, שיכולות ליצור תמריץ לתרומה. כן נמצא כי רשתות פרטיות של משפחה וחברים מהוות גורם מהותי המסייע לגיוס מתנדבים לארגוני צדקה (Bekkers, 2004). כמו כן נמצא כי נורמות חברתיות, בשילוב עם פחד מגינוי ועם רצון בהכרה חברתית, הם גורם מרכזי בנטייה לתרום כאשר מדובר על תרומה בעלת נראות וחשיפה לביקורת, אך קשה יותר להסביר באמצעותם תרומה אנונימית (Bekkers, 2004). ניסיון להסביר כיצד הדדיות בחליפין חברתיים יכולה להתקיים גם בנתינה אנונימית, הוא הטענה כי הדדיות בחליפין יכולה להתקיים לא רק בתוך קהילה ספציפית, אלא גם כנורמה. נורמה זו מביאה לתרומות גם מחוץ לקהילתו של התורם. כמה ניסויים איששו הסבר זה. בניסויים אלה נבדקה מידת הנדיבות של המשתתפים בכמה סבבים, כל פעם עם שחקנים אחרים. התוצאות הראו כי נדיבות של שחקן A לשחקן B הובילה במשחק הבא לנדיבות של שחקן B כלפי שחקן C, וכך הלאה, גם כאשר השחקנים נשארו לא ידועים זה לזה, וגם כאשר לא נראה כל עתיד להמשך החליפין (Ben-Ner, Putterman, Kong & Magan, 2004).

נתינה אנונימית אפשר להסביר גם בערכים שהפנים התורם בשלבי חייו המוקדמים (Internalized Values). מחקרים מצאו כי התנדבות ונדיבות של הורים משפיעות לטובה על מידת ההתנדבות והנדיבות של ילדיהם (Independent Sector, 2002; Janoski & Wilson, 1995). בדומה, פראנק (Frank, 1996) טוען כי הגורם המרכזי המשפיע על נתינה הוא קיומה של תרבות המעודדת תרומה ואחריות חברתית.

מודל החליפין מציע אפוא סדרה של מניעים לתרומה שבבסיסם עומדת תועלת כלשהי לתורם – ישירה או עקיפה. תועלת ישירה יכולה להיות מניע המוטיטין, או הנאה וסיפוק. תועלת עקיפה יכולה להיות במסגרת נורמות של נדיבות או ערכים פרו-סוציאליים וקשרים חברתיים.

ג. מודל ההזדהות

מודל ההזדהות מנוגד הן לגישה האלטרואיסטית, המבססת את הפעילות הפילנתרופית על צמצום האינטרס האישי, והן למודל החליפין, הנותן דגש לתועלת עצמית ולקיומו של אינטרס תועלתני רציונלי. במקום זאת מודל זה מציע יחסי גומלין שבהם הבסיס למעורבות פילנתרופית הוא קיומה של הזדהות אמפטית עם צורכי האחר, והרחבת האינטרס העצמי של בני האדם כלפי פרטים נוספים (Martin, 1994; Schervish, 1995; Schervish, 2005; Schervish & Havens, 1997; Schervish, Oherlihy & Havens, 2001).

ההשראה למודל היא התפיסה הנוצרית של "אהבת השכן", ובעיקר אתיקת ההזדהות של תומס אקווינס, שלפיה על אנשים להרחיב את אהבת העצמי שלהם כלפי האחר.

לדברי אקווינס, רגש אמיתי של אהבה למעשה מאחד בין אהבה עצמית, אהבת השכן ואהבת האל. כשם שבאהבה יש הכלה של הנאהב, במעשה המוסרי יש למעשה איחוד בין אהבת העצמי ובין אהבת האחר והתוצאה היא אהבה, שיוך האחר עם תפיסת העצמי (Schervish & Havense, 1997). המעשה המוסרי מאחד את התורם ואת הנתרם במה ששרוויש מכנה "יחסי דאגה" המעשירים את שני הצדדים כאחד ומיטיבים עמם. אלה הם מעין יחסים אינטימיים "פנים אל פנים" של תורם-נתרם, הדומים למערכת יחסים אינטימית של משפחה וחברים.

הבסיס לפעילות פילנתרופית הוא רגש של הזדהות, של זיהוי האינטרסים של האחר עם האינטרסים העצמיים. המודל מזהה שני רכיבים מרכזיים בקיומו של רגש הזדהות: נטיות אישיות המעודדות מעשים פילנתרופיים ותומכות בהם, וקיומם של קהילות השתתפות וקשרי שייכות של התורם.

המודל מנתח את שני הרכיבים הללו לארבעה משתנים המשפיעים על מעורבות פילנתרופית ומעודדים אותה:

1. רשתות פורמליות ובלתי-פורמליות של מערכות יחסים שאליהן משויכים יחידים. הרחבת האינטרס העצמי ויכולת ההזדהות מתפתחות מתוך קיומם של קשרים פורמליים ובלתי-פורמליים עם קהילות וארגונים שבהם התורם משתתף. ההשתתפות מאפשרת את קיומו של אלמנט ההשתייכות (Associational Dynamics of Charity), המתייחס ליכולת של אנשים להזדהות עם סביבתם ועם מטרות שאינן קשורות אליהם במישרין. ממצאי המחקר מלמדים שמתנדבים תורמים יותר מאשר לא-מתנדבים (Putman, 2000) ושחוויה של התנדבות בתקופת הילדות היא גורם משמעותי המעודד נתינה (Bekkers, 2005; Schervish & Havens, 1997; Wilhelm, Brown, Rooney & Steinberg, 2002).

חברות בקהילה דתית אף היא נמצאה קשורה לתרומה. מרב התרומות ומעשי ההתנדבות מתרחשים בתוך קהילות ובתי הכנסיות. בין השאר מעשים אלה באים לתמוך במטרות ובפעילויות שעמן יש לתורם קשר או מהן הוא מפיך תועלת (Jackson, Bachmeier, Wood & Craft, 1995). על-פי המודל, בעצם אקט ההשתתפות התורם נחשף אל הצרכים של האנשים שעמם הוא לומד להזדהות (Schervish, 1997).

2. מסגרות תודעה המעצבות ערכים וסדרי עדיפויות, מעודדות תחושת שייכות, נתינה ומעורבות. מסגרות התודעה של היחיד נובעות מאמונות אישיות, דרכי חשיבה, רגשות וערכים כלליים של נדיבות, כבוד עצמי וכבוד לאחר, תפיסות של צדק שמהם נובעת מחויבות למטרה (Schervish & Havens, 1995; 1997).

3. פנייה ישירה. פנייה ישירה ליחידים למתן זמן ומשאבים, מעודדת מעורבות והשתתפות. תרומות ופעולות פילנתרופיות אינן רק תוצאה של מניעים שונים וקיומו של הליך קבלת החלטות רציונלי או אחר, אלא גם של עצם החשיפה לבקשה לתרומה או למעורבות אחרת (Bekkers, 2004). פנייה ישירה בבקשה לתרום, המכונה בספרות שידול, מהווה מנגנון חשוב במידת השפעתו על תרומות המגביר את הסבירות שאנשים יתרמו. המשמעות היא שככל שיהיו בפני אנשים יותר הזדמנויות לתרום, כך הם יתרמו יותר (Bryant et al., 2003). עם זאת, אפשר לומר שמענה לבקשה לתרומה קשור בעצמו להגדלת כמות הפניות לתרומה (Putnam, 2000). למעשה, רבות מפניות אלו נובעות מהשתתפות קודמת בארגון או בקהילה והן קשורות למסגרות תודעה קיימות שעודדו מעורבות קודמת (Schervish, 1997).

4. התנסויות מהעבר משפיעות על נתינה בהווה, ומכוונות את התורם אל תחום העשייה הרלבנטי, לדוגמה: מות יקיר עקב מחלה, חוויית לימודים מוצלחת במוסד כלשהו, הכרת תודה על מלגה, קיומו של קרוב משפחה בעל צרכים מיוחדים, חיבה לאמנות וכדומה (Schervish, 1995).

כשם שתומס אקווינס מתייחס לאהבה שמאחדת את האדם עם האחר ועם אלוהים, המודל רואה בפילנתרופיה קשר בין בני אדם: מערכת יחסים בין היחיד לקהילה, אינטראקציה שבה בראש ובראשונה תורמים מזהים את צורכי האחר כבעלי ערך ומגיבים לצורך. זיהוי זה נובע מהזדהות ומתפיסה מוסרית המייחסת ערך לאחר. זוהי תפיסה מוסרית המעמידה בבסיסה רגש של דאגה, אשר שרוויש מכנה סגולת "הדאגה הרדיקלית" (Radical Care). מדובר על דאגה במובן של הזדהות עם הנוקק ובעקבותיה מפגש עם צרכיו האמיתיים; ראיית האחר כבעל משמעות וערך.

מודל ההזדהות מערב בתוכו מניעים שכבר צוינו במסגרת המודל האלטרואיסטי ומודל החליפין: רגשות של אמפטיה ודאגה לזולת (המקור להם יכול להיות אמונה דתית, הסברים סוציולוגיים המתמקדים בתפקיד ההורים בחינוך, הסברים פסיכולוגיים המתבססים על הבדלים אישיותיים, נורמות וערכים), ובמקביל קיומן של רשתות חברתיות המאפשרות השתתפות בקהילה.

לסיכום, כשאנו שואלים מדוע אנשים מעורבים בפעילות פילנתרופית, מהם המניעים לתרומה ולנתינה פילנתרופית, אפשר לציין מניעים רבים ושונים. ניתן להציבם על ציר שבין מניעים אלטרואיסטיים ובין מניעים המבוססים על אינטרס עצמי ועל יחסי חליפין. מודל ההזדהות מציע הרחבה של מודל החליפין באופן הנותן משקל ניכר לרגשות אלטרואיסטיים.

3. הספרות המחקרית בתחום בישראל

נושא הפילנתרופיה מהווה כר חדש יחסית למחקר בישראל. הספרות בתחום מועטה למדי וברובה דנה בתחום באופן בלתי-תלוי במסגרת מחקרים על המגזר השלישי. המחקר התייחס לארבעה נושאים עיקריים:

- א. דפוסי תרומה והתנדבות של הציבור הרחב
- ב. קרנות פילנתרופיות וארגוני מימון בישראל
- ג. הטבות במס על תרומה – השפעתן על גיוס משאבים בידי ארגונים ללא כוונת רווח
- ד. פילנתרופיה עסקית: אחריות חברתית של עסקים וקשרי המגזר העסקי עם המגזר השלישי.

א. דפוסי תרומה והתנדבות של הציבור הרחב

בישראל פורסמו שני מחקרים שבחנו את דפוסי התרומה וההתנדבות בקרב הציבור הישראלי. הראשון בחן את דפוסי התרומה של הציבור הישראלי בכללותו (שי ואחרים, 1999), והשני התמקד בציבור הערבי בישראל (זידאן וגאנס, 2000). המחקרים לא בדקו דווקא פילנתרופיה מוסדית ופילנתרופיה של "תורמים כבדים", תורמים עשירים האחראים לשיעור גבוה מסך התרומות, אלא את דפוסי התרומה וההתנדבות של הציבור הרחב.

ביחס לתרומות נמצא כי בשנת 1997 הגיע שיעור התורמים במסגרת פורמלית ובלתי-פורמלית ל-77% מכלל האוכלוסייה הבוגרת בישראל ול-57% מכלל הציבור הערבי. הערך הכלכלי של כל התרומות הפורמליות מהציבור עמד על 440 מיליון שקל, בעוד שהערך הכלכלי של תרומות בקרב הציבור הערבי היה 47 מיליון שקל.

ביחס לאחוז התרומה מההכנסה נמצא כי 60% מהתורמים בציבור הרחב תרמו 0.5% או פחות מהכנסתם, ו-25% מהתורמים תרמו אחוז או יותר מהכנסתם, אולם רק 15% מהתורמים בציבור הערבי תרמו 1% או יותר מהכנסותיהם לתרומות, וכשני שלישים מהתורמים בציבור הערבי הקדישו לא יותר מ-0.2% מהכנסותיהם לתרומה. נוסף על כך, נמצא כי שיעור התורמים עולה עם ההכנסה ועם ההשכלה, וכי שיעור התורמים בקרב היהודים גבוה מאשר בקרב הערבים (82% לעומת 57%). נתון זה בולט במיוחד בתרומה פורמלית לארגונים ובקרב קבוצת הדתיים והחרדים.

המחקר בדק גם עמדות כלפי התנדבות ותרומה, ומצא כי רוב הציבור (64%) בדעה כי לתרומות של אזרחים תפקיד מיוחד שהממשלה אינה יכולה למלא מתקציביה. בקרב רוב הציבור הערבי התורמים והמתנדבים רווחה האמונה כי הממשלה היא האחראית

למתן שירותים לאזרחים, ושהצורך בתרומות ובהתנדבות נובע מתפקוד לקוי של המדינה.

כמו כן, נתונים ראשוניים מסקר תרומה והתנדבות שנערך בשנת 2006 (כץ, לוינסון וגדרון, 2007), מראים מתאם חזק בין תרומה ובין מצב כלכלי. שיעור התורמים בקרב בעלי ההכנסות הגבוהות עומד על 93%, בעוד ששיעור התורמים בקרב מיעוטי ההכנסות עומד רק על 74%. נמצא גם שארץ המוצא קשורה לתרומה. בקרב יהודים ממוצא אירופאי או אמריקאי שיעורי התרומה וההתנדבות היו הגבוהים ביותר, בעוד שבקרב יהודים יוצאי אפריקה ואסיה שיעורי התרומה וההתנדבות היו הנמוכים ביותר. מהגרים שבאו זה עתה נמצאו תורמים בשיעור דומה לילידי הארץ. כמו כן, נמצא מתאם גבוה בין מידת הדתיות ובין מידת התרומה. השיעור הגבוה ביותר של תרומות נמצא בקרב דתיים וחרדים. העשור שחלף מאז הסקר הקודם אינו מצביע על גידול בשיעורי התרומה. בעוד שבשנת 1996 היה שיעור תרומה של הציבור הרחב של 82%, בשנת 2006 היה שיעור התרומה 83%.

ב. קרנות פילנתרופיות וארגוני מימון בישראל

גדרון ואחרים (2006) בחנו את היקף הפעילות של קרנות וארגוני מימון הפועלים בישראל, קרי: הקדשות ציבוריות, עמותות וחברות לתועלת הציבור המנהלות קרנות המעניקות מענקים, ארגונים כמו-ציבוריים המבוססים בעיקר על תרומות של אזרחים זרים (ג'וינט ישראל, הסוכנות היהודית, קרן היסוד), קרנות זרות הפעילות בארץ ורשומות כחברה זרה וקרנות זרות הפועלות בישראל ואין להן מעמד פורמלי. נמצא כי בישראל רשומים 6,377 קרנות וארגוני מימון, מהם כ- 60% קרנות פעילות¹. כיום אין בישראל התייחסות חוקית מיוחדת לקרן פילנתרופית, ורוב הקרנות הרשומות בארץ רשומות בעמותות או כהקדשות. המחקר מִיִּפֶּה את זירת הקרנות על-פי סוג הנהגים מפעילותה וחילק אותן לארבע קבוצות:

1. קרנות התומכות בפרטים. בקבוצה זו נכללו ארגוני סיוע כספי וקופות גמילות חסדים, קרנות המעניקות מלגות. קרנות אלה מהוות כמחצית מכלל הקרנות הרשומות.

2. קרנות התומכות בארגון מסוים, המהוות כ-30% מסך הקרנות.

---

¹ וכן פעילות בישראל קרנות רבות שנכסיהן אינם כלל רשומים בארץ. ההערכה מתייחסת ליותר מ-1,500 קרנות זרות הפעילות בארץ.

3. קרנות המתמקדות בנושא מסוים ותומכות בארגונים רבים שלפי תפיסתה מקדמים את הנושא. קרנות אלה מהוות כשמונה אחוזים מכלל הקרנות.

4. קרנות המעניקות מענקים הן לארגונים והן לפרטיים, וקרנות שמטרתיהן אינן מאפשרות לשייכן לקבוצות אחרות. אלה מהוות כעשרה אחוזים מכלל הקרנות.

המחקר בחן את פעילותם של קרנות וארגוני מימון ישראליים בנושאים האלה: תחומי הפעילות, פריסה גיאוגרפית, רישומם במרשם העמותות וההקדשות לאורך ציר זמן, אחוז הקרנות והארגונים המוכרים כמוסד ציבורי לצורך תרומות, היקף תשלומי השכר בהם וההקצאות הממשלתיות לטובתם. נמצא כי שלושת התחומים העיקריים לפעילות הקרנות הם רווחה, חינוך ותרבות. בבדיקה לאורך ציר זמן נמצא כי מלבד בתחום הרווחה, הסתמנה מגמת ירידה ברישום קרנות חדשות. כמו כן, רק ל-11% מכלל הקרנות הרשומות היה מעמד של מוסד ציבורי לצורך תרומות בזמן כלשהו, בעוד ש-16% מהקרנות הפעילות מוכרות כמוסד ציבורי לצורך תרומות. בנושא תשלומי שכר נמצא כי במרבית הקרנות העבודה נעשית בהתנדבות, ובנושא הקצאות ממשלתיות לקרנות ניכרת מגמה של גידול בהעברת תשלומים ממשלתיים, כאשר רוב המימון הועבר לקרנות התומכות בארגונים רבים, ובעיקר לקרנות תפעוליות.

נוסף על כך, נבדקו באופן איכותי 28 קרנות, חלקן זרות, ורואיינו נציגיהם של משרדי ממשלה שיש להם קשר עם קרנות. המחקר בחן את תחומי הפעילות של הקרנות ואת תפקידיהן, את הקשר שבין הממשלה לקרנות ונושאים הקשורים להתנהלותן. נמצא כי לרוב הקרנות כמה תחומי פעילות, כך שקשה להגדיר את אלה העומדים בראש סדר העדיפויות. רובן המכריע של הקרנות ניהלו קשרי שיתוף פעולה ברמות כאלה ואחרות עם מסגרות ציבוריות הן ברמה הממשלתית והן ברמה המקומית, והן רואות עצמן כרשת ביטחון שאמורה לספק חלופה לצרכים שהממשלה אינה מספקת להם מענה. מנגד, נציגי הממשל הציגו גישה ביקורתית להשפעת הקרנות על סדרי עדיפויות משרדיים ועל אופן הביצוע של מיזמים שונים.

ג. הטבות במס על תרומה – השפעתן על גיוס משאבים בידי ארגונים ללא כוונת רווח

בישראל, סעיף 46 לפקודת מס הכנסה מעניק זיכוי ממס בשיעור של עד 35% מגובה התרומה (במגבלות הסעיף) למי שתורם למוסד ציבורי המאושר לפי סעיף זה. שני מחקרים בחנו את מידת ההשפעה של הנחות במס על תרומה במסגרת סעיף 46 לפקודת מס הכנסה. מחקר אחד בחן את מדיניות הממשלה בעניין הטבות מס לתרומות ואת האופן שבו מדיניות זו משפיעה בפועל על ארגונים בתחום "אמנות,

תרבות ונופשה". המחקר בחן מדגם קטן של ארגונים ומצא כי האישור אינו משפיע על גיוס הכספים של הארגונים ואינו מעודד את הארגונים שמחזיקים בו לגייס תרומות (מור ויפה, 2004). מחקר נוסף עסק בהשפעתה של הורדת מחיר התרומה על היקף גיוס התרומות בישראל על-ידי עמותות (יונה, 2006). נמצא כי לסעיף 46 השפעה חיובית ניכרת על היקף הכנסות המלכ"רים מתרומות. ההשפעה מוערכת בממוצע ב-28%. כמו כן עלה כי ההשפעה שנמצאה מתבטאת בשנה השנייה לקבלת האישור.

ד. פילנתרופיה עסקית: אחריות חברתית של עסקים וקשרי המגזר העסקי עם המגזר השלישי

יחסית לתחומים אחרים, הספרות בנושא זה נרחבת למדי. נעשו כמה מחקרים בתחום שבחנו את היקף המעורבות של המגזר העסקי בפעילות פילנתרופית בישראל (רייכל, גדרון ושני-גמליאל, 2000), את טיב הקשרים שהוא מקיים עם ארגונים ללא מטרת רווח (שמיד ומיינהרד, 2001), את המניעים לאימוץ מדיניות אחראית חברתית (טולדנו, 2003; רייכל ואחרים, 2000) ואת התפיסות ביחס למעורבות של עסקים בפעילות פילנתרופית בקהילה (מרקוביץ, 2005, רייכל ואחרים, 2000; Boehm, 2002).

מהממצאים עולה כי במהלך העשור האחרון חל שינוי ניכר במידת מעורבות המגזר העסקי בפעילות פילנתרופית בישראל. המניעים העיקריים למעורבות פילנתרופית של עסקים הם מניעים פילנתרופיים ותועלתניים. בישראל מתקיימות במקביל אידיאולוגיה ופרקטיקה פילנתרופית הנובעות מגישת הפילנתרופיה המסורתית, ולצדה גישה מודרנית של פילנתרופיה פרגמטית המעניקה לגיטימציה לעסק לקדם את מטרותיו העסקיות דרך פעילות חברתית.

רייכל ועמיתיו מצאו שרוב העסקים אינם מודעים לאפשרות של יחסי גומלין עם הארגונים החברתיים לתועלת שני הצדדים, בין שמתוך חוסר הבנה כיצד קשרי גומלין כאלה תורמים לעסק, ובין שמתוך חוסר אמון בארגונים החברתיים וחוסר יכולת לזהות מטרות חברתיות הראויות לתמיכה.

במחקר נוסף שבחן את דפוסי הקשר בין ארגונים ללא כוונת רווח וארגונים עסקיים, נמצא שבישראל המניעים הדוחפים ארגונים עסקיים לקשר הם גילוי אחריות חברתית והתגייסות לפתרון בעיות החברה והקהילה (שמיד ומיינהרד, 2001). ביחס לדפוסי הקשר נמצא כי בישראל בולטים הנתינה, הצדקה ומתן החסות לארגונים ללא כוונת רווח. עם זאת, הציפיות העיקריות של הארגונים העסקיים מהשותפות היו שיפור הדימוי והמוניטין שלהם, קידום יחסי הציבור ותרומה אפשרית להתייעלות הארגונית. שיקולי רווח או הטבות מס אינם בין הגורמים העיקריים הדוחפים את הארגונים לקשר, על-פי מחקר זה. סדר הגודל הממוצע של השקעה עומד על \$20,000 לשנה. באופן סובייקטיבי העריכו מנהלי הארגונים העסקיים את הקשרים כהצלחה. עם זאת,

הממצאים מלמדים כי התקשורת בין הארגונים איננה ממוסדת וכן כי לא מוסדו דרכים להערכת האפקטיביות של התכניות.

מחקר אחר בחן גישות של מנהיגי קהילה ומנהלי עסקים בשלוש רשויות מקומיות בישראל ואת התועלת האפשרית לקהילה ולעסקים בקשר ההדדי (Boehm, 2002). הממצאים העיקריים מראים שעמדות מנהיגי קהילה ביחס לממדים שונים של אחריות חברתית של עסקים נמצאו חיוביות יותר מעמדותיהם של מנהלים עסקיים. לפי המחקר, רצונם של הצדדים בשיתוף פעולה קשור בתפיסתם את מידת התועלת שהוא יקנה להם. מערכת היחסים בין הצדדים מבוססת, אם כן, על קשר חליפין והדדיות של "תן וקח" יותר מאשר על פילנתרופיה.

במחקר שבחן ניסיון של חברה ישראלית לפתח אסטרטגיה של אחריות חברתית (טולדנו, 2003), נמצא כי תחום האחריות החברתית של עסקים מתאפיין בנטייה חזקה להיגיון ניאו-ליברלי ולהיגיון שיווקי תדמיתי, וכי הם רואים בתופעה מנוף עסקי, מותג חברתי וחלק מאסטרטגיה שיווקית וניהולית. כמו כן היא משמשת אמצעי לגיוס עובדים ולניהולם באמצעות הטמעתה בתרבות הארגון. מחקר נוסף שבחן עמדות מנהלים כלפי אחריות חברתית של עסקים (מרקוביץ', 2005), מצא כי אחריות חברתית של עסקים מונעת ממניעים תועלתניים של העסק ומתחושת קהילתיות. הרצון לתרום לחברה ולקהילה נמצא כגורם המסביר ביותר את רצונו של העסק לגלות אחריות חברתית כלפיהן. נוסף על כך, נמצא כי ככל שעסקים תופסים יותר את תפקיד מדינת הרווחה לדאוג לרווחת הקהילה, כך נטייתם להתנדבות ולתרומה קטנה יותר.

4. הגורמים המשפיעים על תרומה פילנתרופית

בהתבסס על המודלים התיאורטיים, המודל האלטרואיסטי, יחסי חליפין ומודל ההזדהות, הספרות המקצועית מוצאת כמה משתנים המשפיעים על מתן תרומה. המשתנים העיקריים שנמצאו הם משתני הון אנושי והון חברתי (Bryant et al., 2003) וכן משתנים כלכליים, כגון: גובה שכר והטבות המס על התרומה (Andreoni, 2006). משתני הון אנושי וחברתי שנמצאו משפיעים על תרומות הם דת, השכלה, גיל, נישואים ומקום מגורים.

א. דת

יש ספרות נרחבת על הקשר שבין מעורבות דתית לתרומה (Jackson et al., 1995; Toppe & Kirsch, 2003). רוב המחקרים בארצות הברית מצביעים על קשר חיובי בין נוכחות והשתתפות בכנסייה ובין תרומה. גם נתוני סקרים מראים שתורמים דתיים נדיבים הרבה יותר מאשר תורמים שאינם דתיים (Independent Sector, 2002).

טופ וקירש (Toppe & Kirsch, 2003) קובעים, בהסתמך על נתוני ה- Independent Sector's Giving and Volunteering in the United States 2001 National Survey, כי אמונה דתית היא מהמשתנים המשמעותיים ביותר המשפיעים על נתינה פילנתרופית. תורמים לקהילות דתיות נדיבים יותר בכסף ובזמן מאשר אלה שאינם תורמים למטרות דתיות. מכלל הנסקרים שדיווחו על תרומה, כ-60% תרמו לארגונים דתיים. אלה תרמו במוצע פי שלושה יותר ממשפחות שתרמו לארגונים חילוניים בלבד. מסקנה זו הייתה נכונה גם כשהובא בחשבון מעמד כלכלי.

נשאלת השאלה באיזו מידה הנדיבות של תורמים דתיים גדולה יותר גם כאשר מדובר בתרומה למטרות חילוניות. ג'קסון ועמיתיו (Jackson et al., 1995) בחנו סדרה ארוכה של מחקרים על הקשר בין נוכחות בקהילות דתיות ובין תרומה והתנדבות למטרות חילוניות. הם מצאו כי השתתפות בתפילות לכשעצמה אינה מגבירה את מידת הנדיבות והתרומה למטרות חילוניות, אך השתתפות בפעילויות שונות במסגרת הקהילה הדתית, מעבר לתפילה, כן מגבירה את הנדיבות.

עם זאת, מחקרים שהתבססו על ניסויים שבהם משתתפים התבקשו לתרום לסדרה של ארגונים ללא מטרת רווח בעלי מטרות חילוניות, מצאו תוצאות אחרות (Anderson, Mellor & Milyo, 2004; Eckel & Grossman, 2004). נמצא כי הנדיבות שמגלים תורמים דתיים שמורה בעיקר לארגונים דתיים, וכי בתרומה לארגונים בעלי מטרות חילוניות לא נמצא שוני בהיקף התרומה ובדפוסיה בין דתיים לחילונים.

בכל הקשור למידת הנתינה של קבוצות דתיות שונות, נמצא כי פרוטסטנטים תורמים יותר מקתולים בארצות הברית, בקנדה ובהולנד (Chaves, 2002). בישראל נמצא שיעור תרומה גבוה יותר בקרב הציבור היהודי מאשר בקרב הציבור הערבי. בקרב התורמים היהודים שיעור התרומה עולה בעקיבות עם מידת הדתיות. בקרב הערבים (נוצרים ומוסלמים כאחד) נמצא שיעור תרומה גבוה יותר בקרב הדתיים מאוד בהשוואה לאחרים (שי ואחרים, 1999).

ב. השכלה

רוב הסקרים שבחנו את הקשר בין מאפיינים סוציו-דמוגרפיים ובין פעילות פילנתרופית, מצאו קשר חיובי בין רמת ההשכלה ובין הנכונות לתרום ולהיקף התרומה (לדוגמה: Brown, 2001; Bryant et al., 2003; Mesch, Rooney, Steinberg & Denton, 2006). יוצא מן הכלל בקשר הזה נמצא במחקרם של רגינרוס ועמיתיו (Regnerus et al., 1998), שמצאו כי אין מתאם בין תרומה לעניים ובין השכלה.

מחקרים שהתמקדו בקשר בין השכלה ובין הנכונות לתרום מראים שבעלי השכלה מתחומים מסוימים נדיבים יותר מאחרים. בקר ודה גרף (Bekkers & De Graaf, 2006) מצאו, תוך ניטור משתנים רבים אחרים, כי בעלי תואר בוגר בעבודה סוציאלית, מדעי החברה, חקלאות וביטחון היו נדיבים יותר מבעלי תואר בוגר בדיסציפלינות אחרות. גם וונבה ולאוז (Wunnava & Lauze, 2001) מצאו כי תואר שני במדעי החברה משפיע באופן משמעותי על הנטייה לתרום.

מחקר אחר, שבחן תרומות לקרנות חברתיות באוניברסיטת ציריך (Frey & Meier, 2004), מצא כי סטודנטים לכלכלה, מדעי המחשב, תיאולוגיה, משפטים ומדעי הטבע תורמים פחות מסטודנטים אחרים.

בישראל, הנטייה לתרום עולה עם ההשכלה מ-69% בקרב בעלי השכלה עד 11 שנות לימוד ועד ל-81% בקרב בעלי השכלה של 13 שנות לימוד ויותר (שי ואחרים, 1999). שיעור התורמים תרומה גדולה (המוגדרת במחקר מעל 750 ₪ בשנה) עולה אף הוא עם ההשכלה.

ג. הכנסה

משתנה נוסף ומשמעותי המשפיע על התרומות הוא ההכנסה. מחקרים רבים בחנו את ההשפעה של הכנסה על תרומה תוך התייחסות לכמה שאלות: השפעת ההכנסה על הנכונות לתרום, השפעת ההכנסה על הנכונות לתרום תרומות גדולות ואפקט ההכנסה של תרומות, קרי השפעת שינויים בהכנסה על אחוז התרומה לצדקה.

מבחינת הנכונות לתרום, סקרים רבים בארצות הברית מצאו קשר חיובי בין הכנסה ובין הנכונות לתרום. בשנת 2005, בעלי הכנסות של \$100,000 בשנה ומעלה (כ-9% מכלל משקי הבית שדיווחו למס הכנסה) היו אחראים ל-43% מכלל התרומות (The Center on Philanthropy at Indiana University, 2006). בסקר שנערך בישראל ובחן הרגלי תרומה של הציבור, נמצא כי שיעור התורמים עולה עם ההכנסה (כך ואחרים, 2007). בשנת 2006 הנטייה לתרום נעה מ-74% מקרב בעלי הכנסות נמוכות בהרבה מהממוצע ועד 93% מקרב בעלי ההכנסות הגבוהות בהרבה מהממוצע.

גם הנכונות לתרום תרומות גדולות עולה עם ההכנסה. בסקרים שנערכו בישראל נמצא כי שיעור התורמים תרומה גדולה עולה עם ההכנסה (כך ואחרים, 2007; שי ואחרים, 1999). בשנת 2006, בעוד שרק 4% מחברי קבוצת ההכנסות הנמוכה ביותר תרמו תרומות מעל 2,000 ₪ בשנה, תרמו כ-23% בקרב קבוצת בעלי ההכנסות הגבוהות תרומות בהיקף זה.

כאשר רואים בתרומה לצדקה מוצר הדומה למוצרי צריכה אחרים, ההנחה היא שמשקי בית בעלי הכנסה גבוהה יתרמו סכומים גדולים יותר מאשר משקי בית בעלי הכנסות נמוכות. זאת מאחר שתרומה לצדקה היא בגדר מוצר מותרות שצריכתו תעלה עם ההכנסה.

עם זאת, התמונה המחקרית מורכבת יותר. היחס בין גובה ההכנסה ובין אחוז ההכנסה הנתרם לצדקה נחקר כבר בשנות ה-80, ובסדרה של מחקרים נמצא כי חמשת האחוזים העליונים והתחתונים בעקומת ההכנסות הם הנדיבים ביותר (McClelland & Brooks, 2004). נתוני מס ההכנסה בארצות הברית מראים שהעשירים ביותר והעניים ביותר תרמו בממוצע כשמונה אחוזים מהכנסותיהם, ואילו בעלי הכנסות חצינית תרמו בממוצע רק שלושה אחוזים מהכנסותיהם. גידול בהכנסה הפנויה אינו בהכרח מגדיל את שיעור התרומות מההכנסה, והתפלגות התרומות מוצגת בעקומת U לנתינה, שלפיה השיעור הגבוה ביותר מההכנסות שנתרם הוא בקרב העניים והעשירים מאוד. ניסיונות שונים להסביר זאת טענו כי מדובר בתרומה בשיעור ניכר של עניים לארגונים דתיים ובקיומם של משאבים פנויים בהיקף ניכר בקרב עשירים. באמצע שנות ה-90 הועמדו המסקנות הללו בספק (Havens, O'herlihy & Schervish, 2006; Schervish & Havens, 1995). נמצא שעקומת הנתינה נשארה קמורה, אך חלק מהקימור, בעיקר בקצה התחתון של ההכנסות, מצטמצם באופן ניכר והוא יכול להיות מוסבר בעובדה שמשקי בית שלא תרמו כלל לצדקה לא נכללו בחישוב.

תחום מחקר נוסף הוא גמישות הפילנתרופיה, קרי: המידה שבה פילנתרופיה מושפעת משינויים בהכנסה, בעיקר באמצעות הטבות מס. אפקט הכנסה גבוה פירושו גמישות גבוהה של הפילנתרופיה. כל שינוי בהכנסה ישפיע באופן חיובי וניכר על היקף התרומה.

אפקט הכנסה נמוך פירושו גמישות נמוכה של הפילנתרופיה והשפעה חלשה של שינויים בהכנסה על היקף התרומה.

התחום עומד במרכז השיח סביב נושא הטבות המס על תרומה. הטבות אלה אמורות להפחית את עלות התרומה לתורם ולמעשה להגדיל את הכנסתו הפנויה לתרומה. כאשר עלות התרומה פוחתת, הנכונות לתרומה גדלה. בארצות הברית וברוב המדינות המערביות, בהן ישראל, ניתנות הטבות מס לתרומה. מחקרים רבים בתחום הכלכלה בחנו את הנושא (Anderoni, 2006). ממצאי המחקר מציגים טווח רחב מאוד של הערכות על גמישות הפילנתרופיה, ועל קיומו של חוסר הסכמה רב בנושא, מלבד ביחס לעובדה שגמישות הפילנתרופיה היא חיובית (McClelland & Brooks, 2004). ההבדלים במסקנות מוסברים בין היתר בשימוש במדגמים שונים ובשימוש במתודות סטטיסטיות שונות (Anderoni, 2006; Bekkers & Wiepking, 2006; McClelland & Brooks, 2004). הביטוי לגמישות הפילנתרופיה הוא ε והוא מוגדר כשינוי היחסי בגובה התרומה הנוצר כתוצאה משינוי של 1% במחיר התרומה. כאשר $\varepsilon = -1$, להטבות המס אין למעשה כל השפעה. רק כאשר גמישות הפילנתרופיה $\varepsilon > -1$, קיימת גמישות גבוהה של הפילנתרופיה, קרי: כל שינוי בהכנסה ישפיע באופן חיובי וניכר על היקף התרומה.

לנושא גמישות הפילנתרופיה משמעות גדולה עבור קובעי המדיניות. זאת מאחר שלנושא יש השפעות הן על הכנסות המדינה ממסים והן על גיוס המשאבים של המגזר השלישי ועל היקף המימון הציבורי למגזר זה.

שני מחקרים מרכזיים בנושא הם של רנדולף (Randolph, 1995) ושל אוטן ועמיתיו (Auten, Clotfelter & Schmalbeck, 2002). רנדולף מצא אפקט הכנסה קבוע נמוך מאוד של $\varepsilon > -0.08$, שלפיו שינויים בהכנסה באמצעות מיסוי אינם משפיעים באופן ניכר על התרומה. לעומתו, אוטן ועמיתיו מצאו כי לשינויים בהכנסה באמצעות הטבות מס השפעה עקיבה ומשמעותית של $\varepsilon > -1.26$.

בישראל נבדקו אפקט ההכנסה והשפעתן של הטבות מס על תרומות מזווית הראייה של ארגונים ללא כוונת רווח. נבחנה השאלה האם קיומו של זיכוי ממס משפיע על גיוס המשאבים של הארגונים הנדגמים. נמצא כי לזיכוי במס השפעה על היקף הכנסות המלכ"רים מתרומות, וכי עיקר ההשפעה שנמצאה ניכרה בשנה השנייה לקבלת האישור (יונה, 2006). הסבר אפשרי לכך הוא שתהליך העברת המידע בדבר שינוי בסטטוס העמותה לתורמים, נמשך זמן רב ואינו מייד. כמו כן, התנהגות הנהלות העמותות בפועל מעידה על הקצאת משאבים גדולים יותר לאחר קבלת האישור לפרסום וגיוס כספים, במטרה ליידע תורמים פוטנציאליים לגבי שינוי סטטוס

העמותה. נראה כי תוצאות הפרסום וגיוס הכספים אינם באים לידי ביטוי בשנה הראשונה לקבלת האישור, והם נושאים פרי רק בשנה השנייה.

ד. ביקוש לתרומות לצדקה

משתנה אחר שנטען כי הוא משפיע על מידת התרומה והנכונות לתרום, הוא הביקוש לתרומות לצדקה, קרי: הביקוש מצד גורמים שונים לכספים שמקורם בצדקה ובפילנתרופיה. לפי טענה זו, עלייה בשיעור העוני והאי-שוויון ו"יציאה" של הממשלה מתחום הרווחה, יגרמו לעלייה בשיעור התרומה בתחום הרווחה. וולף (Wolfe, 1999) בחן באיזו מידה משתני הביקוש וההיצע (כמות המשאבים הזמינים בקרב האוכלוסייה ומחיר הנתינה בצורה של הקלות ותמריצי מס) משפיעים על נתינה לצדקה. הוא מצא שנתינה מושפעת מההיצע, קרי: מכמות המשאבים בקרב האוכלוסייה בצורה של הכנסות ושל הון, וכי השפעת הביקוש הייתה חלשה יותר ונמצאה בעיקר בקרב תרומות לארגוני רווחה. בישראל נושא זה טרם נבדק.

אנדראוני (Anderoni, 2006) טוען כי פעילות ארגוני צדקה לגיוס כספים אף היא גורם משמעותי בהשפעה על מידת הנתינה לצדקה, אך יש עוד לחקור את הנושא בפרספקטיבה בינלאומית.

הספרות מציינת כמה משתנים נוספים המשפיעים על הנתינה: גודל יישוב, גיל, מצב משפחתי וכו'. עם זאת, בהקשרים שונים ובארצות שונות נמצאו ממצאים שונים, שקשה להסיק מהם מסקנות כלליות חד-משמעיות.

ה. גודל היישוב

פאטנם (Putnam, 2000) מצא כי גודל היישוב קשור קשר שלילי לתרומה. כלומר, ככל שהיישוב גדול יותר, כך קטנה התרומה. ההשפעה השלילית של גודל היישוב קשורה להסתברות לעצם המתן של התרומה, ולא לגודלה. המשתנה יכול להיות קשור למידה של לכידות קהילתית בקהילות קטנות. קהילות קטנות נתפסות כמגובשות יותר וכבעלות רמה גבוהה יותר של קשרים חברתיים, ערבות ומחויבות הדדית. בניגוד לכך עומדים הממצאים של רג'נרוס ועמיתיו (Regnerus et al., 1998), שמצאו כי אנשים המתגוררים ביישובים גדולים נוטים לתרום יותר לעניים.

ו. גיל

גם ביחס למשתנה הגיל עולים ממצאים סותרים. אנדראוני (Andreoni, 2001) וכן הוג'קינסון וויצמן (Hodgkinson & Weitzman, 1996) מוצאים קשר חיובי עד גיל 75 ולאחריו נצפית ירידה. גם בנקס וטנר (Banks & Tanner, 1999) מוצאים השפעה חיובית משמעותית לגיל על הנכונות לתרום. עם זאת, רוני ועמיתיו (Rooney, 2001) אינם מוצאים אפקט משמעותי לגיל על הנתונה לצדקה.

ז. נישואים

במחקר מסוים נמצא כי נישואים מגדילים את היקף התרומה (שם). לעומת זאת, אצל חוקרים אחרים לא נמצאה השפעה משמעותית לסטטוס הנישואים (Hodgkinson & Weitzman, 1996).

5. דפוסי התרומה בארצות מערביות שונות ובישראל

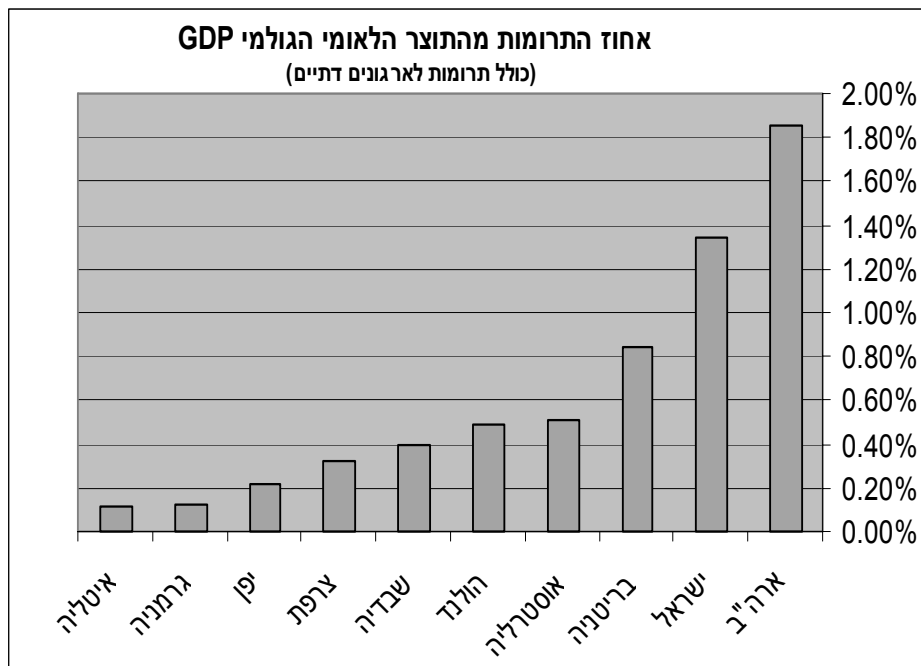
קשה מאוד לספק תמונה השוואתית על דפוסי התרומה בשל קיומם של מקורות שונים למידע על תרומות ובשל הגדרות שונות ולא עקיבות לנתינה לצדקה (Andreoni, 2006). אפשר ללמוד על ממדי הפילנתרופיה במדינות מערביות שונות ובישראל דרך נתוני "הפרויקט ההשוואתי הבינלאומי של המגזר השלישי" של אוניברסיטת ג'והנס הופקינס בבולטימור². הנתונים מספקים תמונה השוואתית על היקף התרומות לארגוני המגזר השלישי במדינות אלה ועל אחוז התרומות לצדקה מתוך התוצר הלאומי הגולמי.

היקף התרומות בשנת 2003

מדינה	סכום במיליארדי דולרים
ארה"ב	73.14
בריטניה	6.88
יפן	6.73
צרפת	4.30
גרמניה	3.21
הולנד	1.45
אוסטרליה	1.25
ישראל	1.12
איטליה	1.10
שבדיה	0.96

Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project. Retrieved June 2, 2007 ²
<http://www.jhu.edu/~cnp/research/compdata.html> from

אפשר לראות ש"מלכת הפילנתרופיה" בעולם המערבי היא ללא שום ספק ארצות הברית, הן בהיקף התרומות שמגייסים ארגונים והן בחלקן בתמ"ג. מדינות מערביות אחרות, ובהן ישראל, משתרכות מאחור.

בהסתמך על ממצאי המחקר הקיימים אנסה לצייר תמונה מלאה מעט יותר על דפוסי התרומה בארצות הברית, בריטניה, אוסטרליה, הולנד וישראל. כאמור, הנתונים מתייחסים למטבעות שונים ולשנים שונות וקשה לגזור מהם מסקנות השוואתיות. מרבית הנתונים קיימים על הנעשה בארצות הברית, זאת בין היתר בשל פעילות גדולה של קרנות לעידוד פילנתרופיה העורכות סקרים תקופתיים ובשל זמינות של נתונים ממדגמי החזרי מס על תרומות (Andreoni, 2006).

א. דפוסי הנתינה הפילנתרופית בארצות הברית

המקורות לפילנתרופיה פרטית הם אנשים פרטים, קרנות פילנתרופיות, ארגונים עסקיים וירשות. המקור המרכזי לנתינה בארצות הברית הוא אנשים פרטים (Andreoni, 2006). על-פי פרויקט ג'והנס הופקינס, אחוז התרומות מהתמ"ג מוערך בארצות הברית ב-1.85%.

בשנת 2005 היקף התרומות בארצות הברית מוערך ב-260.28 מיליארד דולר. מתוך כלל התרומות, תרומות אישיות הגיעו ל-199.07 מיליארד דולר, שהם כ-76.5% מסך כל התרומות באותה שנה. המקור הגדול השני לתרומות הוא מענקים של קרנות שהיו אחראיות ל-11.5% מסך התרומות. המקור השלישי לתרומות הוא המגזר העסקי, שתרומותיו מהוות 5.3% מכלל התרומות (The Center on Philanthropy at Indiana University, 2006).

בהתבסס על סקרים עולה כי כ-67% ממשקי הבית בארצות הברית תרמו לארגוני צדקה בשנת 2002 (שם). בסקר אחר, שנערך בשנת 2000 (Independent Sector, 2001), עלה כי 89% ממשקי הבית תרמו לצדקה וכי התרומה הממוצעת אצלם עמדה על \$1,620. מאפיין ייחודי של התרומות בארצות הברית הוא שיעור גבוה של תרומות לארגונים דתיים בשנת 2005 היו 35.8% מכלל התרומות לארגונים דתיים, וזוהי הקטגוריה שזכתה לשיעור הגדול ביותר של תרומות, תחום החינוך זכה רק ל-14.8% מכלל התרומות, בריאות – 8.7%, שירותי רווחה – 9.7%, אמנות ותרבות – 5.2%, סביבה – 3.4%, ונושאים בינלאומיים וזכו ל-2.5% (The Center on Philanthropy at Indiana University, 2006).

ב. דפוסי הנתינה הפילנתרופית בבריטניה

יש הערכות שונות לגודל התרומות מהתמ"ג בבריטניה. על-פי נתוני פרויקט ג'והנס הופקינס, שיעור התרומות מהתמ"ג בבריטניה הוא 0.89%. הערכות אחרות נעות מ-0.63% עד 0.77% (Wright, 2002). היקף האוכלוסייה הבוגרת שתרמה לארגוני צדקה עומד על 68%, ושיעור התרומה הממוצע מהשכר עומד על 0.63% (שם).

הסקר העדכני ביותר, The Family Expenditure Survey, מראה כי ההוצאה השנתית הממוצעת למשק בית לתרומות עומדת על £86.4. עם זאת, ההוצאה השנתית הממוצעת למשק בית לתרומות בקרב העשירון התחתון היא £23, ואילו בקרב העשירון העליון – £240.

בשנות ה-90 חלה בבריטניה ירידה בשיעורי התרומות לצדקה, והיקף התרומות ירד מ-5.3 מיליארדי דולרים ב-1993 ל-4.51 מיליארדי דולרים בלבד ב-1997. בשנת 2000

נחקקו תקנות מס חדשות בבריטניה שהיו אמורות לספק הטבות מס נרחבות לתרומות, אך אין עדיין נתונים על השפעתן (Wright, 2002).

ג. דפוסי הנתינה הפילנתרופית באוסטרליה

שיעור התרומות מהתמ"ג באוסטרליה עומד, על-פי פרויקט ג'והנס הופקינס, על 0.51%. נתון אחר מצביע על 0.685 מהתמ"ג בשנת 2004. באותה שנה תרמו 86.9% מהאוכלוסייה הבוגרת תרומה כלשהי למטרות פילנתרופיות. סך התרומות ב-2004 היה 11 מיליארד דולר – מהם 7.7 מיליארדי דולרים נתרמו על-ידי יחידים ו-3.3 מיליארדי דולרים נתרמו בידי ארגונים עסקיים (Giving Australia, 2005). התרומה הממוצעת לאדם הייתה \$424, ואילו התרומה החציונית עמדה על \$100 בלבד (שם).

בחינה של היקף התרומות לאורך זמן מראה כי קיימת מגמת עלייה בהיקפי התרומה במדינה, וכי מאז 1997 עלה שיעור התרומות באוסטרליה ב-58% (בהתאמה לאינפלציה).

ד. דפוסי הנתינה הפילנתרופית בהולנד

על-פי נתוני פרויקט ג'והנס הופקינס, אחוז התרומות מהתמ"ג בהולנד עומד על 0.49%. המקור שממנו אפשר ללמוד על דפוסי התרומה בהולנד הוא הסקר Family Survey of the Dutch Population, שנערך בהולנד בשנת 2000 (Bekkers, 2004). מהסקר עולה כי 70% מהנשאלים ציינו כי תרמו תרומה כלשהי למטרות פילנתרופיות. פיזור התרומות הוא מבוזר מאוד וקיים פער גדול בין התרומה הממוצעת ובין התרומה החציונית. אצל כלל הנשאלים בסקר התרומה השנתית הממוצעת עמדה על €85,855, ואילו התרומה החציונית עמדה על €22,866. לעומת זאת, מקרב משפחות שדיווחו על תרומה כלשהי, הסכום הממוצע לתרומה עמד על €133,066, ואילו התרומה החציונית עמדה על €45,38.

ה. דפוסי הנתינה הפילנתרופית בישראל

על-פי נתוני פרויקט ג'והנס הופקינס, אחוז התרומות מהתמ"ג בישראל עומד על 1.34%. כמו כן, בישראל יש כמה מקורות שמהם אפשר ללמוד על דפוסי הנתינה הפילנתרופית, אך הם מספקים תמונה חלקית בלבד. מקור אחד הוא סקר הוצאות משק הבית של הלשכה הישראלית לסטטיסטיקה (2003). על-פי הסקר, 0.3% מההוצאות של משקי הבית בישראל מופנות לתרומות. ההוצאה השנתית הממוצעת למשק בית על תרומות היא 370 שקלים. סך התרומות לשנת 2003 מוערכת ב-705 מיליון שקל. מקור שני הוא סקר דפוסי תרומה והתנדבות שערך המרכז הישראלי

לחקר המגזר השלישי. הסקר נערך עד היום פעמיים, כאשר בסקר האחרון פורסמו רק נתונים ראשוניים. ממצאים ראשוניים מסקר תרומה והתנדבות לשנת 2006 (כץ ואחרים, 2007) מראים שבשנת 2006 כ-83% מכלל הבוגרים באוכלוסייה היהודית בישראל תרמו למסגרות פורמליות ובלתי-פורמליות. סך התרומות לארגונים מוערכות בעקבות הסקר ב-1.9 מיליארד שקל בשנה.

כמו כן, אפשר ללמוד על היקפי התרומה בישראל משלושה מקורות עיקריים: נתוני מס הכנסה על תרומות, נתונים על הכנסות המגזר השלישי בישראל ונתוני מס הכנסה על בקשות לפטור על-פי סעיף 46 לפקודת מס הכנסה. נתונים אלה מספקים תמונה חלקית בלבד מאחר שרק חלק קטן מהמלכ"רים בישראל מוכרים לצורכי תרומה. מתוך כ-22,314 מלכ"רים פעילים, רק ל-3,936 ארגונים, שהם כ-11% מכלל הארגונים, יש מעמד של מוסד ציבורי לצורך תרומות, המאפשר החזרי מס על תרומות בשיעור של עד 35% (שם). על-פי נתוני מס הכנסה, על זיכוי במס בשל תרומות למוסד ציבורי לפי סעיף 26 (רשות המיסים בישראל, 2007), הצהירו יחידים על תרומה לארגונים ב-212 מיליון שקל בשנת 2003.

נתונים על הכנסות והוצאות המגזר השלישי מצביעים על כך שבשנת 2004 עמדה ההוצאה לצריכה של מוסדות פרטיים ללא כוונת רווח המשרתים משקי בית על 7,627 מיליארד (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2005). מתוך סכום זה, מוערך משקל התרומות ב-10%, קרי ב-7.6 מיליארדי שקלים (שם). אין בנמצא נתונים עדכניים על חלקן של תרומות מישראל בהכנסות המלכ"רים, אולם נתונים משנת 1996 מראים שכמחצית מהכנסות המגזר השלישי מתרומות מקורן בתרומות מחו"ל, ומחצית מקורן בתרומות מישראל (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 1998). בהנחה ששיעור התרומות בישראל נשאר דומה במשך השנים, אפשר להעריך את משקלן של התרומות מישראל ב-3.8 מיליארדי שקלים.

6. תרומה של המעמד הגבוה – דפוסים, מאפיינים ומניעים

בעוד שהעשירים ביותר הם רק חלק קטן משיעור התורמים, היקף תרומתם הוא משמעותי ביותר (Auten et al., 2000). סקר שנערך בארצות הברית מצא כי בשנת 2002, 9% ממשקי הבית שהכנסתם גבוהה מ-\$100,000 בשנה היו אחראים ל-43% מהתרומות שעליהן נדרש החזר מס (The Center on Philanthropy at Indiana University, 2006). סקר אחר, שנערך בשנת 2000, מצא כי 400 העשירים ביותר מקרב הנדגמים בסקר היו אחראים ל-7% מכלל התרומות – כ-10 מיליארדי דולרים (Andreoni, 2006).

לכאורה נראה כי עשירים נדיבים יותר מבעלי הכנסה ממוצעת. בשנת 1994 עמד שיעור הנתינה הממוצע מתוך ההכנסה על כ-2.6% לבעלי הכנסות של \$50,000 בשנה, והוא עלה ל-4% לבעלי הכנסות של 2.5 מיליוני דולרים בשנה (Auten et al., 2000). עם זאת, כאשר בוחנים את התרומה החציונית מתגלה תמונה אחרת. בעוד שהתרומה החציונית בקרב בעלי הכנסות של \$50,000 עומדת על 1.4% מההכנסות, התרומה החציונית של בעלי הכנסות מעל 2.5 מיליוני דולרים לשנה עומדת על 0.7% בלבד. ההסבר למתח זה מקורו בכך שהשונות בתרומה בקרב בעלי הכנסות גבוהות היא גדולה יותר ועולה עם ההכנסה. הדבר נובע מכמה סיבות.

ראשית, עיקר הנתינה מרוכז רק בידי חלק קטן מהתורמים בקבוצת בעלי ההכנסות הגבוהות. שיעור חלקי בלבד מהתורמים בעלי הכנסות גבוהות אחראים לחלק ניכר מהתרומות. כ-5% מהתורמים בעלי הכנסות מעל 2.5 מיליוני דולרים בשנה אחראים ל-45% מכלל התרומות של קבוצת ההכנסה שלהם, כאשר הם תורמים בממוצע 20.9% מהכנסתם (שם).

שנית, תרומה של עשירים מפוזרת יותר לאורך הזמן ואינה נעשית בהכרח כל שנה בסדר גודל דומה. נמצא שבעלי הכנסות גבוהות מעדיפים לתרום באופן הממקסם את ההשפעה של התרומה והמאפשר לתורם שליטה מסוימת על הנעשה בה. תרומות גדולות "חד-פעמיות" עונות באופן מיטבי על הצורך הזה וגם מזכות לרוב את התורם בהכרה וביוקרה (Schervish, 2005).

הסבר שלישי קשור לעובדה שחלק ניכר מהתרומות אינו נעשה במזומן, אלא בתרומות גדולות של נכסי נדל"ן, מניות ויצירות אמנות (Auten et al., 2000).

דפוסי התרומה של בעלי הכנסות גבוהות שונים מדפוסי התרומה של הקהל הרחב בכמה מאפיינים. הבדל אחד הוא בסוג הארגונים שהם תורמים להם. בחינה של יעדי התרומה המועדפים בארצות הברית מעלה כי רוב התרומות בארצות הברית מופנות

לארגונים דתיים, לארגוני גג פילנתרופיים ולשירותי רווחה. לעומת זאת, בעלי ההכנסות הגבוהות ביותר נוהגים לתרום בעיקר לארגוני השכלה גבוהה, בריאות, אמנויות ותרבות (Auten et al., 2000; Ostrower, 1995; The Center on Giving USA, 2006). בשנת 2005 נמצא בסקר (Philanthropy at Indiana University, 2006) שבחן הרגלי תרומה בארצות הברית, כי ארגוני דת ורווחה זוכים לשיעור נמוך של תרומות מבעלי הכנסות מעל \$100,000 (The Center on Philanthropy at Indiana University, 2006). במחקר נוסף נמצא כי התחום המועדף על תורמים עשירים לתרומה הוא חינוך, שזכה לכ-50% מכלל התרומות הגדולות. התחום השני הוא קרנות פרטיות ועצמאיות (DiMento & Lewis, 2006).

בחינה של דפוסי תרומה בתוך קבוצת בעלי הכנסות גבוהות וקבוצות עילית, מעלה כי קיים שוני רב ביעדי התרומה גם בין תת-קבוצות המרכיבות את המעמד. הבדלים והיררכיה בתוך קבוצות העילית מתורגמים להבדלים בעשייה הפילנתרופית המשמשים לקביעת הזהות של התורמים. אף כי במבט רחב, כפי שמעלה הסקר של Giving USA, היקף התרומה לקהילות דתיות ולמטרות חברתיות נמוך בקרב העילית, הדבר שונה בחתך לקבוצות דתיות ואתניות: פרוטסטנטים תורמים הרבה לקהילות דתיות, יהודים ונשים תורמים יחסית הרבה למטרות חברתיות (Ostrower, 1995).

נושא נוסף שיש בו שוני הוא רגישות גדולה יחסית להטבות מס (Auten et al., 2000). ברגישות גדולה להטבות מס הכוונה היא לאפקט פילנתרופיה גבוה, כפי שהוזכר בציון הגורמים המשפיעים על התרומה. אפקט גבוה פירושו שלהטבות מס המורידות את מחיר התרומה עבור התורם יהיו מידה רבה של השפעה על הנכונות לתרום ועל היקף התרומה. לרגישות גדולה למיסוי יכולים להיות שני פנים. הפן הראשון הוא השפעות על מועד התרומה. תורמים יעדיפו לנתב את תרומותיהם לשנים שבהן שיעורי המס שלהם גבוהים במיוחד ובכך עלות התרומה היא נמוכה במיוחד, אך בהתייחסות לחיים שלמים לא ישפיעו על היקף התרומה. בכל פעם שחל שינוי בתקנות המס בארצות הברית, ניכר שינוי מיידי בדפוסי התרומה של העשירים, גם אם בטווח הארוך לא חל כל שינוי. לדוגמה, כאשר תקרת המס השולי לקבוצת ההכנסות הגבוהות עלה בשנת 1993 מ-31% בשנה הקודמת ל-39.6%, ממוצע התרומות לבעלי ההכנסות הגבוהות עלה מ-4% ב-1992 ל-6.3% בשנים 1993 ו-1994. שינויים דומים נצפו פעמים אחרות כתגובה מיידיית לשינויים בתקנות המס.

מאפיין ייחודי נוסף של תרומה של המעמד הגבוה הוא דרכי התרומה. בעלי הכנסות גבוהות אינם "כותבים המחאה" לארגון המועדף עליהם. הם נעזרים במנגנוני תרומה מורכבים יותר היכולים לסייע בקידום תכנוני מס שונים ומטרות אחרות. בין היתר הם נוהגים להיעזר ביועצי מס ולתרום דרך קרנות מסוגים שונים:

קרן פרטית: גוף שנוצר מכמה תרומות גדולות. פעולות הקרן מוגבלות לניהול ההון, להשקעתו ולחלוקת מענקים לארגונים ללא מטרת רווח מתוך הכנסות הקרן.

Donor Advised Fund: קרן שנוצרה בבעלות קרן קהילתית או ארגון אחר ללא מטרת רווח. הקרן מאפשרת לתורם שליטה מסוימת בתרומה ללא הסרבול והמנגנון הכרוך בהקמת קרן.

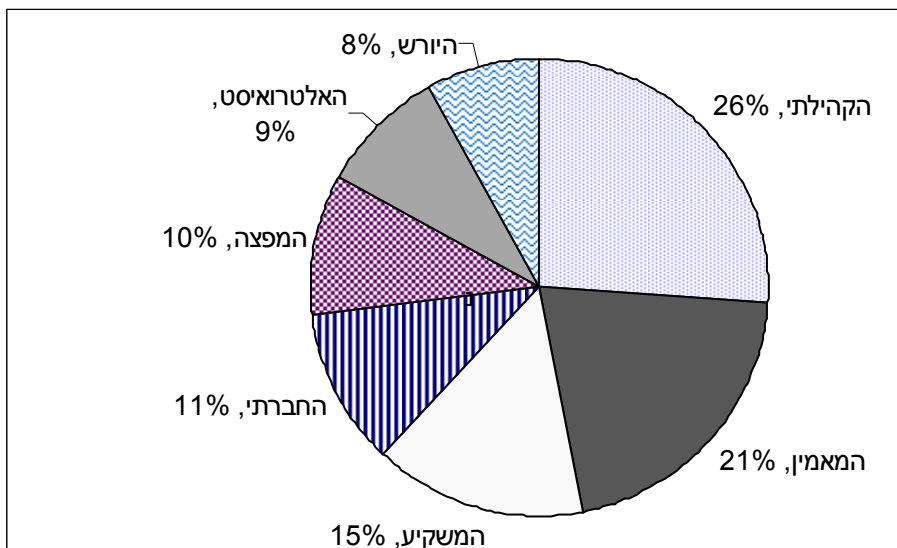
Split-Interest Trust: קרנות מסוג זה משרתות במקביל הן את האינטרסים הלא-פילנתרופיים של התורם והן מניעים פילנתרופיים. הון הקרן נשאר בידי התורם אך הקרן מחויבת לתרומות בהיקף או בתדירות מסוימים.

כמו כן, תורמים עשירים נוהגים לעשות שימוש ניכר ביועצים שונים בפעילות הפילנתרופית שלהם, בין היתר לטיפול בנושאי המס ובשאלות משפטיות אחרות (Auten et al., 2000). ליועצים השפעה בולטת בין היתר בהמלצה להשתמש בקרנות קהילתיות ובקרנות מסוג Split Interest וזאת בשל העלויות הגבוהות של הקמת קרן.

מאפיין נוסף של פילנתרופיה של בעלי הכנסות גבוהות הוא מידה גדולה של השפעה על הארגונים הנתרמים בתהליכי קבלת החלטות וקביעת מדיניות. דבר זה נובע משתי סיבות. ראשית, חלק בלתי-נפרד מדפוסי הפילנתרופיה של קבוצות עילית הוא התנדבות בארגונים במסגרות של אגודות ידידים, חבר נאמנים ומעורבות בגיוס כספים (Ostrower, 1995). אלה הם תפקידים המאפשרים מידה גדולה של השפעה על פעילות הארגון והתנהלותו. נוסף על כך, היכולת לתרום סכומים גדולים של כסף מקנה באופן מובנה יכולת השפעה ושליטה מובנית לתורם על קביעת המדיניות הארגונית (Auten et al., 2000).

אפשר לקשור בין מאפיין זה ובין הבדל נוסף בין תרומות של הקהל הרחב ותרומות של בעלי הכנסות גבוהות במיוחד, והוא המוטיבציה לתרומה (Schervish, 2005). בעוד שנתנה של יחידים מתאפיינת ברצון לתמוך במטרה מסוימת ולקדם אותה, ביסוד הנתנה של עשירים עומד הרצון לעצב את המציאות החברתית והתרבותית. עשירים המוגדרים "סוכני-על" (Hyper Agents), מבקשים ומסוגלים לעצב את סביבתם באמצעות הפניית משאבים למטרה מסוימת ובדרך זו ליצור ולהשפיע על המסגרת שבה הם חיים ופועלים. מאפיין זה מתייחס לתחושת העוצמה המתלווה לעושר, לאופן שבו היא משפיעה על תחושת היכולת של אדם לתרום ולהשפיע ולתחושת המחויבות הנובעת ממנה.

בעקבות מחקרים איכותניים שבחנו מוטיבציה לתרומה ומאפייני פעילות פילנתרופית של תורמים עשירים, הספרות מציעה טיפולוגיה של שבעה סוגי תורמים עשירים (Ostrower, 1995; Prince & File, 1994). מדובר בחלוקה גסה כאשר טיפוס תורמים רבים שייכים ליותר מקבוצה אחת:

התורם הקהילתי (The Communitarians). הטיפוס הקהילתי תורם כיוון ש"יש היגיון בלעשות כן" (Prince & File, 1994). הוא תורם מאחר שהוא מרגיש חלק מהקהילה ומאמין שפעילותו הפילנתרופית מסייעת לקהילתו לשגשג. נוסף על כך, לרוב מדובר בבעלי עסקים המוצאים שחברותם בהנהלות ציבוריות ובוועדות של מלכ"רים מקומיים תורמת ליצירת קשרים עסקיים.

המאמין (The Devotee). התורם המאמין מונע לתמוך בארגונים ללא מטרת רווח מסיבות דתיות. לדעתו, זהו רצון האל שהוא יעזור לאחרים וישתמש בכספו לטובת הכלל. תורמים מסוג זה הם לרוב חברים בקהילה דתית, והם מנתבים חלק ניכר מתרומותיהם לארגונים דתיים.

המשקיע (The investor). המשקיע תורם לארגונים ללא מטרת רווח מתוך רצון לתמוך במטרות שונות ולקדמן תוך מודעות גדולה מאוד לנושאי מיסוי. תורמים מסוג זה לרוב יתרמו לקשת רחבה של ארגונים, בין היתר לקרנות קהילתיות.

החברתי (The Socialist). התורם החברתי מייחס משקל רב לקשרים ולעניין החברתי הכרוך בפעילות פילנתרופית, זאת נוסף על הרצון לקדם מטרות חברתיות. תורמים מסוג זה מעורבים יותר בגיוס משאבים לארגונים, בארגון "ערבי התרמה" ואירועים חברתיים לקידום הארגונים ובפעילות יומיומית בארגונים שהם תומכים בהם. לרוב, פעילותם מתמקדת בתחומים בעלי נראות חברתית המקדמים את מעמדם החברתי, כגון: אמנות, חינוך וארגונים דתיים.

האלטרואיסט. התורם האלטרואיסט מונע על-ידי נדיבות ואמפטיה והוא תורם מאחר שהוא מאמין כי קיימת חובה מוסרית לתרום ומכיוון שתרומה מסייעת להתפתחותו הרוחנית ולצמיחתו האישית. האלטרואיסט מייחס משקל נמוך לשיקולי מיסוי. ביחס לקטגוריות אחרות של תורמים, חלק גדול ביותר מקבוצה זו עוסק בקידום מטרות חברתיות.

המפצה (The Repayer). התורם המפצה זכה ליהנות בעבר מפעילות של ארגון ללא מטרת רווח, לרוב בתחומי החינוך והבריאות, והוא תומך בארגון מתוך הכרת תודה ותחושת מחויבות. המפצה לרוב לא עסק בפעילות פילנתרופית לפני החוויה המעצבת שהכירה לו את המוסד והצרכים החברתיים שבהם הארגון מטפל.

היורש (The Dynast). תורמים השייכים לקבוצה זו ירשו לצד העושר שלהם גם מסורת של פעילות פילנתרופית. המוטיבציה של ה"יורשים" מונעת לרוב מהחברות שלהם, ממורשתם המשפחתית ומההבנה שהדבר מצופה מהם.

7. האם קיימת פילנתרופיה חדשה?

טענה מחקרית חשובה הנשמעת בשנים האחרונות היא כי מאז שנות ה-90 אנו עומדים בפני עלייתה של פילנתרופיה חדשה (Brown, 2000; Cobb, 2002; Frumkin, 2000; Sharp, 2004; The Center on Philanthropy and Public Policy at The University of Southern California, 2000).

תופעה זו מורכבת מגידול בהיקף הנתינה ובתדירותה, הופעתם של תורמים חדשים המייצגים קהילות ותפיסות מגוונות יותר, היווצרות מבנים חדשים לנתינה המעצימים את הפילנתרופים החדשים, חלחול של נורמות יזמיות ועסקיות אל תוך התחום הפילנתרופי וכן היווצרות מנגנוני נתינה חדשים וגלובליים. אפשר לחלק את התופעה לכמה רכיבים:

א. הצטרפותם של שחקנים חדשים, לרוב צעירים, לתחום הפילנתרופיה עקב שינויים כלכליים ודמוגרפיים (Brown, 2000; Schervish, 2000; Wagner, 2002). מדובר בצעירים שצברו את הונם בתעשיית ההיי-טק, נשים, יורשים צעירים המבקשים ליצור שינוי במסורת הפילנתרופית המשפחתית, מיעוטים אתניים ומהגרים.

רבים מהמצטרפים החדשים הם יזמים, בעיקר מתחום הטכנולוגיה, התקשורת והבידור שצברו הון חדש המאפשר להם להשתתף בפעילות פילנתרופית בהיקף גדול. הם מביאים מנהגים ותפיסות של יזמות מתחום העסקים לתחום השינוי החברתי, רואים בפעילות פילנתרופית השקעה ודורשים תוצאות ברורות עבור השקעתם. תורמים אלה לרוב מעורבים באופן אישי בארגונים הנתרמים, והם מחפשים הכרה אישית וסיפוק מהתרומה (Frumkin, 2000).

גם מעבר בין-דורי של הון בתוך משפחות עם מסורת פילנתרופית מביא לכניסתם של יורשים צעירים המעוניינים לבדל את עצמם מהמסורת המשפחתית של פילנתרופיה, באמצעות הקמה של קרנות ומנגנוני נתינה עצמאיים.

כמו כן, נצפית כניסתם של מגזרים חדשים, בהם נשים ומיעוטים אתניים, לתחום הפילנתרופי. מגזרים אלה אינם שבעי רצון מהאופן שבו נותנים ארגונים גדולים מענה לצרכים ולערכים של קהילתיים, והם מחזקים תחומים חדשים שלא זכו למענה הולם (Brown, 2000; Ostrander, 2004; Ramos & Kasper, 2000).

ב. הפיכת העולם הפילנתרופי ל"מגוון אתני" וכניסתם של שחקנים חדשים וצעירים מביאות לשימת דגש שונה בתחומי הנתינה: ירידה בנתינה לתחומים מסורתיים וממוסדים, כמו אופרה ומוזיאונים, והתמקדות בתחום הסביבה, בבעיות חברתיות

ובבעיות מיעוטים. סקר שבחן את הנתונה בקליפורניה ב-1997 מצא כי יש העדפה לנתונה לארגונים מקומיים וארגונים לשינוי חברתי באופן העולה על הממוצע בארצות הברית, וכי שיעור הנתונה לתרבות ולארגוני דת נמוך מהממוצע בארצות הברית. נוסף על כך, מצא הסקר נטייה לתת בקרב מיעוטים באופן דומה לנטייה לתת בקרב לבנים. כמו כן, חלק ניכר מהתורמים אמרו כי הם מעוניינים לראות תוצאות לתרומות (Brown, 2000).

ג. במקביל להצטרפותם של התורמים החדשים נוצרו, כאמור, תפיסות פילנתרופיות חדשות, לדוגמה: פילנתרופיה יזמית ופילנתרופיה אסטרטגית, וכן מנגנוני נתינה חדשים המתאימים להעדפותיהם של התורמים החדשים:

פילנתרופיה יזמית (Venture Philanthropy [VP]): פילנתרופיה זו נתפסה ככלי לשיפור היעילות של ארגונים פילנתרופיים. הדגש העיקרי בה הוא שינוי השיח מנתונה להשקעה חברתית, להחדרת השיח של עולם היזמות לתחום שהסתמך בעבר על רצון טוב ועל אמון הדדי. ביסוד המושג עומדים שלושה עקרונות (Frumkin, 2003):

(1) דרוש סכום גדול של כסף על פני תקופה מוגבלת של זמן כדי למקסם את היכולת של ארגונים ללא מטרת רווח.

(2) אפשר לשפר אסטרטגיות של ארגונים ללא כוונת רווח על-ידי ייעוץ ארגוני שמקורותיו בעולם העסקי.

(3) יש להעריך תוצאות של תכניות חברתיות באמצעות המונח "תשואה חברתית על השקעה", בדומה להערכת תוצאות עסקיות ו"שורה תחתונה".

כחלק ממגמה זו נוצרו "קרנות יזמות" (Venture Funds). קרנות אלה מביאות לידי ביטוי את הגישות ואת האסטרטגיות של התורמים חדשים, בעיקר יזמים ואנשי מהפכת ה-dot.com, המאפשרות להם לקיים פעילות פילנתרופית על-פי ראייתם.

המודל שהוצג בתחילה כמודל מהפכני לפילנתרופיה, עבר תהליך והוא מוצג כיום על-ידי תומכיו באופן צנוע הרבה יותר, משקלו נחלש ועקרונותיו התרככו. מודי (Moody, 2006) טוען שקשיים ביישום ומתח בין תרבות המגזר העסקי והמגזר השלישי הם המשתנים העיקריים שהשפיעו על השינויים שחלו במודל ועל עידונו. עד כה, המודל טרם הציג תוצרים מיוחדים לנתונה, והשקעה חברתית מצטיינת כדומה מאוד למענקים מתורמים אחרים (Frumkin, 2003).

פילנתרופיה אסטרטגית: תכניות להענקת משאבים בהיקף גדול לטווח ארוך תוך יצירת שותפויות עם מגוון רחב של ארגונים (Dellfin & Tang, 2005).

קרנות "עניין"/"זהות" (Alternative/Identity Funds): קרנות המאפשרות לתורמים לייחד את תרומתם לתחום מסוים ולא לקהילה גיאוגרפית, ובכך לתמוך

באינטרסים אישיים ולקדמם. בניגוד לקרנות קהילתיות וגופים דוגמת ה- United Way בארצות הברית, קרנות אלה הן גופים המגדירים נושאים ספציפיים וייחודיים כתחום עיסוקם, והקהילה שהן מתבססות עליה אינה קהילה גיאוגרפית אלא קהילה נושאית. קרנות אלה נתפסות כאלטרנטיביות לקרנות אחרות גם בהיותן מוקד משיכה לתורמים המבקשים לחרוג מכיווני הפעולה ומהכלים הפילנתרופים המסורתיים. הן לרוב מזוהות עם גישת פעולה אקטיביסטית להשגת "צדק חברתי", העצמת קבוצות אוכלוסייה חלשות וסגור (Burns, 2000).

ד. היווצרות מנגנוני נתינה גלובליים המבוססים על האינטרנט (E-Philanthropy). מנגנונים אלה נולדו מדרישתם של תורמים לנגישות מידע ולשקיפות, וכתגובה לדרישות השוק לפתיחות, לשקיפות ולמהירות (Sharp, 2004). מנגנונים חדשים אלה מהווים פלטפורמה מבוססת רשת תומכת נתינה המשרתת פרטים, חברות וארגונים שרוצים לתרום לפרויקטים ולממנם. הדוגמה לאתר אלקטרוני מעין זה היא Global Giving, המכונה EBAY of Development.

הספרות טוענת כי מגמות אלו מביאות לקיומה של פילנתרופיה בהיקף ובקצב גדולים יותר. זאת כתוצאה מכניסת הון חדש והיווצרות מנגנונים משוכללים יותר לנתינה. הפילנתרופיה החדשה היא פלורליסטית ואינדיבידואליסטית יותר מזו ה"ישנה". השחקנים החדשים בזירה הפילנתרופית, האסטרטגיות החדשות והמוסדות שהוקמו מעצימים קולות מגוונים יותר מהקולות שנשמעו בקרב הפילנתרופיה המסורתית ההומוגנית יותר. הם נותנים מקום לערכים מנוגדים שלא קיבלו ביטוי בעבר.

מאפיין נוסף של מגמה זו הוא טשטוש הגבול בין עסקים לפילנתרופיה הן באמצעות מעורבות של עסקים בפעילות חברתית והן בערוב שחל במגמות ששורשיהן נמצאים הן במגזר למטרות רווח והן בתחום הצדקה. תחת הכותרות של Corporate Social Entrepreneurship, Corporate Social Responsibility, Citizenship Social Investment אפשר לראות דגמים שונים של נתינה ומעורבות, שהמאפיין המשותף להם הוא מתן משקל גלוי למוטיבציות תועלתניות שונות ופעילות פילנתרופית שההצדקות לה הן חלק מאידיאולוגיה עסקית ואופנה ניהולית, הרואה במעורבות פילנתרופית של עסקים תגובה לדרישות של בעלי עניין בקהילה (Moir, & Taffler, 2004; Sharp, 2004).

נשאלת השאלה, האם שינויים אלה מהווים "פילנתרופיה חדשה" או התפתחות טבעית בתחום, ומה השלכותיהם על הפרקטיקה של הנתינה ועל תוצאותיה, קרי: מהי ההשפעה על ארגונים ללא מטרת רווח ועל הקהילות. בשאלה זו עוסקים חוקרים בתחום וממצאי מחקריהם יאירו את עינינו בשנים הבאות.

סיכום

במסמך זה נעשה ניסיון לפזר חלק מהערפל סביב המושג המופשט של פילנתרופיה ולהציג חלק מפניו הרבות. אף שהפילנתרופיה התפתחה ממושג הצדקה, ודפוסים של תרומה למטרות ציבוריות היו קיימים משחר ההיסטוריה, הפילנתרופיה היא תופעה חדשה שראשיתה בארצות הברית של המאה ה-19. במושג פילנתרופיה הכוונה היא לפעולה פרטית, וולונטרית, המבקשת לקדם נושאים חברתיים שונים. הפעולה הפילנתרופית כוללת מתן כסף וזמן למטרות ציבוריות ופעילות של קרנות ושל ארגונים הפועלים בתוך שבין הפרטי והציבורי להקצאת המשאבים הללו.

המחקר בנושא המניעים לפעילות פילנתרופית עבר כברת דרך ארוכה. בראשיתו הייתה התמקדות במניעים זולתניים, ובשלבם מאוחרים יותר התמקד השיח במניעים תועלתניים. היום, תיאוריית ההזדהות מנסה לשלב בין שני המניעים להסבר הנתונה הפילנתרופית, תוך התמקדות בקיומם של קשרים חברתיים, ובעקבותיהם – הזדהות עם הנתרם כמניע לנתינה.

הניסיון לבחון את היקפי הפעילות הפילנתרופית בישראל ובעולם הביא לכמה מסקנות ברורות. היקף הפעילות הפילנתרופית בעולם אינו גדול, וזאת למרות המשקל הרב שהנושא מקבל בשיח הציבורי. שיעורי התרומה מהתמ"ג הם נמוכים למדי ורק בארצות הברית הם מתקרבים לשני אחוזים. כמו כן נראה כי התמונה בישראל חיובית יחסית למדינות מערביות אחרות, הן ביחס לשיעור התורמים והם ביחס לשיעור התרומות מהתמ"ג.

נושאים רבים לא נידונו במסמך זה, בהם נושא המדיניות הציבורית בהקשר של פילנתרופיה – הן בדרכים שבהן מדיניות מיסוי משפיעה על היקף הפילנתרופיה והן בדרכים שבהן פעילות פילנתרופית בתחומים שונים מעצבת מדיניות ציבורית, העמדות ביחס לתפקיד המדינה באספקת שירותים חברתיים, השפעתן על ממדי הפילנתרופיה ומאפייניה ועוד.

נושאים אלה, כמו גם נושאים ייחודיים הקשורים לישראל, צריכים לקבל את הבמה הראויה להם. עד כה הספרות המחקרית בישראל נתנה את הדעת רק על תחומים מוגבלים של הפעילות הפילנתרופית, והתמקדה בדפוסי תרומה של הקהל הרחב ובתחום המצומצם הלכה למעשה של פילנתרופיה עסקית. נושא הפעילות הפילנתרופית של "תורמים כבדים" ושאלות של מיסוי ומגמות בפילנתרופיה הישראלית לא קיבלו התייחסות מספקת. מתעורר עניין אקדמי בנושא הפילנתרופיה בישראל ויש שאלות רבות שצריכות להיבחן:

א. בחינה של היקפי הפילנתרופיה בישראל תוך מתן פתרון למחסור במידע, להיקף גדול של תרומות מחו"ל, לפעילות הנרחבת של קרנות זרות ולהעדר רגולציה של נושא הקרנות.

ב. השפעת פילנתרופיה זרה על החברה הישראלית.

ג. חקר המעורבות של יהודי התפוצות השונות בפעילות פילנתרופית בישראל.

ד. לימוד מאפייני התורמים בישראל ומניעיהם לתרומה: באיזו מידה הזירה הפילנתרופית בישראל היא חלק מהזירה הגלובלית ומהם מאפייניה הייחודיים? באיזו מידה התיאוריות הקיימות מצליחות להסביר את הפעילות הפילנתרופית בישראל?

ה. נושא הפילנתרופיה של קבוצות מיעוטים בישראל.

ו. מהם התחומים הייחודיים של מעורבות "תורמים כבדים" בישראל ומהי השפעת פעילותם?

ז. נושא גמישות הפילנתרופיה והשפעת המיסוי על תרומות בישראל, וכן המידה שבה הירידה בהכנסות המדינה ממיסוי עקב זיכויי מס אכן מפוצה על-ידי תרומות לרווחת הציבור.

ח. השפעת שינויים בביקוש לתרומות על היקף הפעילות הפילנתרופית בישראל.

נושאים אלה ואחרים יעמדו במוקד העשייה המחקרית של המרכז החדש לחקר הפילנתרופיה בישראל. ממצאי המחקרים יפורסמו מעת לעת ויהוו תשתית מוצקה לקביעת מדיניות לקבלת החלטות בתחום מעניין ומאתגר זה.

מקורות

מקורות בעברית

- אבן-שושן, א' (1974). המלון החדש. ירושלים: קריית-ספר.
- גדרון, ב', אלון, י', שלנגר, א', ושוורץ, ר' (2006). מגזר הקרנות הפילנתרופיות וארגוני המימון בישראל: מאפיינים, תפקידים, יחסים עם הממשלה ודרכי התנהלות. באר-שבע: אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, המרכז הישראלי לחקר המגזר השלישי.
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (1998). סקר הכנסות והוצאות של מוסדות ללא כוונת רווח 1980-1996, פרסום מס' 1077, ירושלים.
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2003). סקר הוצאות משק הבית 2003 – סיכומים כלליים. פרסום מס' 1246, ירושלים.
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2005). ההוצאה לצריכה פרטית לפי ענף כלכלי 1995-2004, פרסום מיוחד 9394 – 0333 ISSN. לוח 18: הוצאה לצריכה של מוסדות פרטיים ללא כוונת רווח המשרתים משקי בית לפי ייעוד, ירושלים.
- זידאן, א', וגנאם, א' (2000). תרומה והתנדבות בחברה הערבית פלסטינית בישראל. באר-שבע: אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, המרכז הישראלי לחקר המגזר השלישי.
- טולדנו ר' (2003). אחריות חברתית של עסקים כמותג וכמרכיב בתרבות הארגון של קורפורציה ישראלית. עבודת גמר לתואר מוסמך, אוניברסיטת חיפה.
- טיטמוס, ר' (1979). יחסי תשורה – מדם אדם למדיניות סוציאלית (תרגום: ר' פינס). תל-אביב: עם עובד.
- יונה, ח' (2006). האם מתן תמריצי מס לתורמים מגדיל את התרומות למלכ"רים בישראל? עבודת גמר לתואר מוסמך במדיניות ציבורית, האוניברסיטה העברית בירושלים.
- כץ, ח', אלון, י', גדרון, ב', ובביס, ד' (2006). נתונים על המגזר השלישי בישראל. באר-שבע: אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, המרכז הישראלי לחקר המגזר השלישי.
- כץ, ח', לוינסון, א', וגדרון, ב' (2007). ממצאים ראשוניים – סקר דפוסי תרומה והתנדבות 2006. באר-שבע: אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, המרכז הישראלי לחקר המגזר השלישי.
- לוין, מ', וברגמן, י' (1977). צדקה ופילנתרופיה. האנציקלופדיה העברית (כח, 522-526). ירושלים: חברה להוצאת אנציקלופדיות.
- מור, א', ויפה, א' (2004). סוגיית ההנחות במס לתורמים בפקודת מס הכנסה (סעיף 46) וההשלכות על גיוס כספים במגזר השלישי. בטחון סוציאלי, 66, 76-110.
- מרקוביץ, א' (2005). גורמים התורמים לאחריות חברתית של עסקים ביחס לתרומה כספית, פעילות התנדבותית ושיתוף בתהליך התכנון בקהילה. עבודת גמר לקבלת תואר מוסמך, אוניברסיטת חיפה.
- רייכל, א', גדרון, ב', ושני-גמליאל, נ' (2000). אחריות חברתית של עסקים בישראל. באר-שבע: אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, המרכז הישראלי לחקר המגזר השלישי.
- רשות המיסים בישראל (2007). זיכוי במס בשל תרומות למוסד ציבורי לפי סעיף 46 בשנת 2003. מסמך פנימי.

שי, ש', לזר, א', דוכין, ר', וגדרון, ב' (1999). פילנתרופיה בישראל – דפוסי תרומה והתנדבות של הציבור. באר-שבע: אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, המרכז הישראלי לחקר המגזר השלישי.

שלן, ש' (2003). השיח האלטרואיסטי – מוסר, נשים, פוליטיקה. חיפה: פרדס.

שמיד, ה', ומיינהרד, א' (2001). יחסי הגומלין בין ארגונים ללא כוונת רווח המספקים שירותים אישיים וחברתיים וארגונים לכוונת רווח: ניתוח משווה – ישראל וקנדה. ירושלים: האוניברסיטה העברית.

מקורות באנגלית

- Adam, T. (2003). Philanthropy and the shaping of social distinctions in nineteenth-century U.S., Canadian and German cities (pp. 15-33). In Adam, T. (Ed.), *Philanthropy, patronage and civil society*, Bloomington, Ind.: Indiana University Press.
- Anderson, L., Mellor, J., & Milyo, J. (2004). Did the devil make them do it? *The effects of religion and religiosity in public goods and trust games. working paper no. 20*. College of William and Mary. Retrieved October 4, 2007, from http://www.wm.edu/economics/wp/cwm_wp20.pdf.
- Andreoni, J. E. (2001). The economics of philanthropy (pp. 11369–11376). In N. J. Smelser & P. B. Baltes (Eds.), *International encyclopedia of the social and behavioral sciences*. London: Elsevier.
- (2006). Philanthropy (pp. 1201–1269). In J. Mercier-Ythier, S. C. Kolm, & L. A. Gerard-Varet (Eds.), *Handbook of the economics of giving, altruism and reciprocity. Vol 2*. Amsterdam: Elsevier.
- Anheier, H. K., & List, R. (2005). *A dictionary of civil society, philanthropy, and the non-profit sector* (1st ed.). New York: Taylor & Francis Routledge.
- Anheier, H. K., & Toepler, S. (1999). *Private funds, public purpose: Philanthropic foundations in international perspective*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Auten, G. E., Clotfelter, C. T., & Schmalbeck, R. L. (2000). Taxes and philanthropy among the wealthy (pp. 392-424). In J. B. Slemrod (Ed.), *Does atlas shrug? The economic consequences of taxing the rich*. New York: Russell Sage.
- Auten, G., Sieg, H., & Clotfelter, C. T. (2002). Charitable giving, income, and taxes: An analysis of panel data. *American Economic Review*, 92, 371–382.
- Banks, J., & Tanner, S. (1999). Patterns in household giving: Evidence from UK data. *Voluntas – International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 10(2), 167–178.
- Becker, G. S. (1974). Altruism, egoism and genetic fitness: Economic and sociobiology. *Journal of Economic Literature*, 14 (3), 817–826.
- Bekkers, R. (2004). *Giving and volunteering in the Netherlands: Sociological and psychological perspectives*. PhD dissertation, Utrecht University. Retrieved May 26, 2007, from:

<http://igitur-archive.library.uu.nl/dissertations/2006-0329-200032/title.pdf>.

----- (2005). *Charity begins at home: How socialization experiences influence giving and volunteering*. Paper prepared for the 34th Arnova Annual Conference, Washington DC.

Bekkers, R., & Wiepking, P. (2006). *Understanding philanthropy – A review of 50 years of theories and research*. Paper prepared for the 35th Arnova Annual Conference, Chicago.

Bekkers, R., & De Graaf, N. D. (2006). *Education and prosocial behavior*. Manuscript. Utrecht University. Unpublished manuscript. Retrieved April 11, 2007, from <http://www.fss.uu.nl/soc/homes/bekkers/educeff.pdf>.

Ben-Ner, A., Putterman, L., Kong, F., & D. Magan (2004). Reciprocity in a two-part dictator game. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 53, 333–352.

Blau, P. M. (1964). *Exchange and power in social life*. New York: Wiley.

Boehm, A. (2002). Corporate social responsibility: A complementary Perspective of community and corporate leaders. *Business and Society Review*, 107(2), 171–194.

Bremner, R. H. (1996a). An introduction. *Giving – Charity and Philanthropy in History*. New Brunswick, NJ: Transaction Publication.

----- (1996b). Poets and philanthropist. *Giving – Charity and Philanthropy in History*. New Brunswick, NJ: Transaction Publication.

Brown, E. (2000). *Wealth, taxes and new philanthropist*. Los Angeles, CA: The Center on Philanthropy and Public Policy at The University of Southern California. Retrieved December 12, 2006, from www.usc.edu/philanthropy.

----- (2001). *Making philanthropy work: Social capital and human capital as predictors of household giving*. Claremont colleges-working papers in economics. Retrieved January 12, 2007, from <http://econ.claremontmckenna.edu/papers/2001-37.pdf>.

Bryant, W. K., Jeon-Slaughter, H., Kang, H., & Tax, A. (2003). Participation in Philanthropic Activities: Donating Money and Time. *Journal of Consumer Policy* 23(1), 43–73.

Camerer, C. F. (2003). *Behavioral game theory: Experiments in strategic interaction*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Cobb, N. K. (2002). The new philanthropy: It's impact on funding arts & culture. *Journal of Arts Management, Law & society*, 32, 125–143.

Davis, S. (1996). Philanthropy as a virtue in late Antiquity and middle Ages (pp. 1-23). In J. B. Schneewind (Ed.), *Giving – Western ideas of philanthropy*. Bloomington, Ind.: Indiana University Press.

Dellfin, F. J., & Tang, S. Y. (2005). *Strategic philanthropy, land conservation governance, and the Packard foundation's conserving California landscape initiative*. Los Angeles, CA: The Center on Philanthropy and Public Policy at The University of Southern California. Retrieved November 15, 2006, from www.usc.edu/philanthropy.

- DiMento, M., & Lewis, N. (February 23, 2006). How the wealthy give. *The Cronical of Philanthropy*. Retrieved March 8, 2007, from:
<http://www.philanthropy.com/free/articles/v18/i09/09000601.htm>.
- Eckel, C. C., & Grossman, P. J. (1996). Altruism in anonymous dictator games. *Games and Economic Behavior*, 16, 181–191.
- Eckel, C. C., & Grossman, P. J. (2004). Giving to secular causes by the religious and nonreligious: An experimental test of the responsiveness of giving to subsidies. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 33, 271–289.
- Emerson, R. M. (1962). Power-dependence relations, *American Sociological Review*, 27, 31–41.
- Frey, B. S., & Meier, S. (2004). Pro-social behavior in a natural setting. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 54, 65–88.
- Frank, R. (1996). Motivation, cognition and charitable giving. In J. B. Schneewind (Ed.), *Giving – Western ideas of philanthropy*. Bloomington, Ind.: Indiana University Press.
- Frumkin, P. (2000). The face of the new philanthropy. *The Responsive Community*, 10(3), 41–48.
- (2003). Inside venture philanthropy. *Society*, 40(4), 7–15.
- Giving Australia (2005). *Giving Australia: Research on philanthropy in Australia*. Canberra: Australian Government Department of Family and Community Services. Retrieved April 8, 2007, from:
<http://www.volunteeringqueensland.org.au/forms/GOVT%20Prelim%20Qual%20Findings%20Giving%20Australia.pdf>.
- Gronbjerg, K., & Smith, S. R. (1999). Nonprofit organizations and public policies in the delivery of human services (pp.139-171). In C. T. Clotfelter & T. Ehrlich (Eds.), *Philanthropy and the nonprofit sector in a changing America*. Bloomington, Ind.: Indiana University Press.
- Harbaugh, T. W. (1998). The prestige motive for making Charitable Transfers. *The American Economic Review*, 88(2), 277–282.
- Havens, J. J., O'herlihy, M. A., & Schervish, P. G. (2006). Charitable giving: How much, by whom to what and how? (pp. 542-567). In W. W. Powell, & R. Steinberg (Eds.), *The nonprofit sector: a research handbook* (2nd ed.). New Haven: Yale University Press.
- Hodgkinson, V. A., & Weitzman, S. M. (1996). *Giving and volunteering in the United States*. Washington, D.C: Independent Sector.
- Homans, G. C. (1958). Social behavior as exchange. *American Journal of Sociology*, 63, 597–606.
- (1974). *Social behavior: Its elementary forms*. (Rev. Ed.). New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Hubert, M. J. (1961). The concept of philanthropia in Plutarch's lives. *The American Journal of Philology*, 82(2),164–175.

Ilchman, W. F., Queen, E. L., & Katz, S. N. (1998). An introduction (pp. ix-xii). In W.F. Ilchman, E. L. Queen, & S. N. Katz (Eds.), *Philanthropy in the world's tradition*. Bloomington Ind.: Indiana University Press.

Independent Sector (2001). *Giving and Volunteering in the United States*. Washington DC: Independent Sector.

Jackson, E., Bachmeier, M., Wood, J. R., & Craft, C. (1995). Volunteering and charitable giving: Do religious and associational ties promote helping behavior? *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 24(1), 59–78.

Janoski, T., & Wilson, J. (1995). Pathways to voluntarism: Family socialization and status transmission models. *Social Forces*, 74, 271–292.

Keely, S. J. (2006). Giving and volunteering as distinct forms of civic engagement: The role of community integration and personal resources in formal helping. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 35(2), 249–266.

Kerber, K. W. (1984). The perception of nonemergency helping situations: Costs, rewards and the altruistic personality. *Journal of Personality*, 52(2), 177–187.

Lenkowsky, L. (1999). Reinventing Philanthropy. In C. T. Clotfetter, & T. Erlich (Ed.), *Philanthropy and the nonprofit sector in a changing America* (pp. 122–138). Bloomington, Ind.: Indiana University Press.

Long, S. H. (1976). Social pressure and contributions to health charities. *Public Choice*, 28, 55–66.

Loseke, D. R. (1997). The whole spirit of modern philanthropy: The construction of the idea of charity, 1912-1992. *Social Problems*, 44(4), 425–445.

Martin, M. W. (1994). *Virtues giving: Philanthropy, voluntary service and caring*. Bloomington Ind.: Indiana University Press.

McClelland, R., & Brooks, A. C. (2004). What is the real relationship between income and charitable giving? *Public Finance Review*, 32, 483–497.

Mesch, D. J., Rooney, P. M., Steinberg, K. S., & Denton, B. (2006). The effects of race, gender and marital status on giving and volunteering in Indiana. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 35(4), 565–587.

Michener, H. A., & DeLamater, J. D. (1994). *Social psychology* (3rd ed.). New York: Harcourt Brace College Publishers.

MOir, L., & Taffler, R. J. (2004). Does corporate philanthropy exist? Businesses giving to the arts in the U.K. *Journal of Business Ethics*, 54, 149–161.

Moody, M. (2006). *The Construction and evolution of venture philanthropy – Evidence from proponents and practitioners*. Los Angeles, CA: The Center on Philanthropy and Public Policy at The University of Southern California. Retrieved February 3, 2007, from www.usc.edu/philanthropy.

- Neuberg, S. L., Cialdini, R. B., Brown, S. L., Luce, C., & B. J. Sagarin (1997). Does empathy lead to anything more than superficial helping? Comment on Batson et al. (1997). *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 510–516.
- Ostrander, S. A. (2004). Moderating contradictions of feminist philanthropy- women's community organizations and the Boston women's fund, 1995-2000. *Gender & Society*, 18(1), 29–46.
- Ostrower, F. (1995). *Why the wealthy give: The culture of elite philanthropy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Oxford dictionary (1992). *The Oxford English dictionary*. [Electronic version]. (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Payton, L. R (1988). *Philanthropy – Voluntary action for the public good*. New York: Macmillan Publishing Company.
- Piliavin, J. A., Callero, P., & Evans, D. E. (1982). Addiction to altruism: Opponent-Process theory and habitual blood donation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43, 1200–1213.
- Piliavin, J. A., & Charng, H. W. (1990). Altruism: A review of recent theory and research. *Annual Review of Sociology*, 16, 27–65.
- Prince, R. A., & File, K. M. (1994). *The seven faces of philanthropy – A new approach to cultivating major Donors*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Putnam, R. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Ramos, H. A. J., & Kasper, G. (2000). *Building a tradition of Latino philanthropy: Hispanics as donors, grantees, grantmakers, and volunteers*. Los Angeles, CA: The Center on Philanthropy and Public Policy at The University of Southern California. Retrieved February 3, 2007, from www.usc.edu/philanthropy.
- Randolph, W. C. (1995). Dynamic income, progressive taxes, and the timing of charitable contributions. *Journal of Political Economy*, 103, 709–738.
- Regnerus, M. D., Smith, C., & Sikkink, D. (1998) Who gives to the poor? The influence of religious tradition and political location on the personal generosity of Americans toward the poor. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 37(3), 481–493.
- Rimel, R. W. (2001). Charity and strategy: Philanthropy's evolving role. *Proceedings of the American philosophical Society*, 145(4), 587–595.
- Roberts, S. (1996). Context of charity in the Middle Ages – Religious social & civic. In J. B. Schneewind (Ed.), *Giving – Western ideas of philanthropy* (pp. 24–53). Bloomington, Ind.: Indiana University Press.
- Rooney, P. M., Steinberg, K., & Schervish, P. G. (2001). A methodological comparison of giving surveys: Indiana as a test case. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 30, 551–568.

Rushton, J. P. (1980). *Altruism, socialization and society*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Schervish, P. G. (2005). Major donors, major motives: The people and purposes behind major gifts. *New Directions for Philanthropy and Fundraising*, 47, 59–87.

Schervish, P. G., & Havens, J. J. (1995). Do poor people pay more? Is the U-shaped curve correct? *Nonprofit and Voluntary sector Quarterly*, 24(1), 79–90.

----- (1997). Social participation and charitable giving: A multivariate analysis. *Voluntas, International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 8(3), 235–260.

Schervish, P. G., Havens, J. J., & O'Herlihy, M. A. (2001). *Agent-activated wealth and philanthropy: The dynamics of accumulation and allocation among high-tech donors*. Social Welfare Research Institute Boston College. Retrieved April 14, 2007, from:

http://www.afpnet.org/content_documents/2001_High-Tech_Donors_Study_6-26-01.pdf.

Schneewind, J. B. (1996). Philosophical ideas of charity: Some historical reflection (pp.54-75). In J. B. Schneewind (Ed.), *Giving – Western ideas of philanthropy*. Bloomington, Ind.: Indiana University Press.

Sharp, M. (2004). De Tocqueville meets e-bay: Giving, volunteering and doing good in the new social sector. *New Directions for Philanthropic Fundraising*, 45, 85–98.

Smith, J. A., (1999). The evolving American foundation. In C. T. Clotfelter & T. Ehrlich (Eds.), *Philanthropy and the nonprofit sector in a changing America* (pp. 34–51). Bloomington, Ind.: Indiana University Press.

Smith, D. H. (2003). Paved with good intentions. *New Directions for Philanthropic Fundraising*, 42, 109–116.

Schwartz, S. H. (1977) Normative influences on altruism. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 10, pp. 222–279). New York: Academic Press.

The Center on Philanthropy and Public Policy at The University of Southern California (2000). *What is "new" about new philanthropy?*. Forum summery. Los Angeles, CA: The Center on Philanthropy and Public Policy at The University of Southern California. Retrieved February 3, 2007, from www.usc.edu/philanthropy.

The Center on Philanthropy at Indiana University (2006). *Giving USA 2006, the annual report on philanthropy for the year 2005*. Glenview, IL: Giving USA Foundation.

The Office for National Statistics (2001). *A report on the 2000-2001 family expenditure survey*. Retrieved June 1, 2007, from:

http://www.statistics.gov.uk/downloads/theme_social/Family_Spending_2000-01/Family_Spending_2000-01.pdf.

Toppe, C., & Kirsch, A. D. (2003). *Faith and philanthropy: The connection between charitable behavior and giving to religion. Giving and Volunteering in the United States Series*. Independent Sector. Retrieved February 3, 2007, from:

<http://www.independentsector.org/PDFs/faithphil.pdf>.

Wagner, L. (2002). The new donor: Creation or evolution. *International Journal of Nonprofit & Voluntary Sector Marketing*, 7(4), 343.

Wilhelm, M. O., Brown, E., Rooney, P. M., & Steinberg, R. (2002). *The intergenerational transmission of generosity*. Mimeo, Department of Economics, IUPUI.

Wolfe, A. (1999). What is altruism. In W. W. Powel, & E. S. Clemens (Eds.), *Private action and the public good* (pp. 36–46). New Haven: Yale University Press.

Wright, K. (2002). Generosity vs. Altruism: Philanthropy and Charity in the United States and United Kingdom. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 12(4), 399–416.

Wunnava, P. V., & Lauze, M. A. (2001). Alumni giving at a small liberal arts college: Evidence from consistent and occasional donors. *Economics of Education Review*, 20, 533–543.